

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลังพุทธกาลเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพาน ๓ เดือน พระสาวกได้จัดการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๑ ขึ้นที่เมืองราชคฤห์ ต่อจากนั้นถือว่าพระสาวกทั้งหลายมีหน้าที่ในการสืบต่อพระพุทธศาสนา^๑ ซึ่งการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสืบต่อมาได้จนถึงปัจจุบันนี้ ด้วยพุทธบริษัท ๔ อันประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ยังมีความเคารพในพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ดังพุทธพจน์ว่า “เมื่อตถาคต ปรินิพพาน ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในพระธรรมวินัย ยังมีความเคารพ ยำเกรงในพระศาสดา. . . ในพระธรรม. . . ในพระสงฆ์. . . ในสิกขา. . . ในกันและกันนี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระสัทธรรมตั้งมั่นอยู่นาน”^๒ การดำรงอยู่ของพระสัทธรรม คือการที่พุทธบริษัททั้งสองฝ่ายคือฝ่ายวัด ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณีทุกระดับตั้งแต่ระดับเถระ มัชฌิมา และนวกะ และฝ่ายบ้านคืออุบาสก อุบาสิกาเอาใจใส่ในการประพุดิธรรม เป็นผู้มีความสามารถในการศึกษาพระพุทธศาสนา ด้วยการศึกษาคำสอนทำความเข้าใจในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ และลงมือปฏิบัติตามคำสอนนั้นตามสมควรแก่ตน หากมีการกล่าวจาบจ้วงพระธรรมวินัยขึ้น ก็สามารถที่จะหักท้วงหรือโต้แย้ง เพื่อปรับข้อผิดพลาดเหล่านั้นให้ตรงตามหลักคำสอนเดิมมากยิ่งขึ้นได้^๓

การปกป้องรักษาพระธรรมวินัยนั้น มิใช่แต่ภิกษุ ภิกษุณีเท่านั้น ที่มีบทบาทสำคัญในการปกป้องรักษา อุบาสก อุบาสิกา ก็มีบทบาทสำคัญในการธำรงรักษาพระพุทธศาสนาเช่นกัน ดังในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ทรงยกย่องอุบาสก อุบาสิกา ผู้สร้างคุณประโยชน์ให้กับพระพุทธศาสนาจำนวนมาก โดยทรงยกย่องให้เป็นเลิศหรือเอตทัคคะในด้านต่าง ๆ เทียบเท่าหรือคล้าย ๆ กับฝ่ายพระภิกษุและภิกษุณี เช่น ทรงแต่งตั้งเอตทัคคะฝ่ายอุบาสก คือ สุทัตตอนาถปิณฑิกเศรษฐีเป็นเอตทัคคะในด้านการถวายทาน จิตตคหบดี ชาวเมืองมัจฉิกลาสน์ เป็นเอตทัคคะในด้านผู้เป็นธรรมกถึก^๔ ส่วนในฝ่ายอุบาสิกาได้แต่งตั้งนางสุชาดาเป็นเอตทัคคะด้านผู้ถึงสรณะก่อน และนางวิสาขาเป็นเอตทัคคะในด้าน

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *ตามทางพุทธกิจ*, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรวแอนดริโอม จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๙.

^๒ อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๐๑/๓๔๓-๓๔๔.

^๓ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๑๓-๑๑๔.

^๔ อัง.เอวก. (ไทย) ๒๐/๒๔๙-๒๕๐/๓๑.

การถวายทาน นางขุขุตตราเป็นเอตทัคคะฝ่ายพหูสูต นางสาวดีเป็นเอตทัคคะในด้านมีจิตเมตตา และนางอุตตรานันทมาตาเป็นเอตทัคคะด้านชำนาญานุฌาน^๕

ศาสนาพุทธเข้าสู่ประเทศไทยหลังจากการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ประมาณ พ.ศ. ๒๓๕ พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนต่าง ๆ รวม ๙ สาย ในส่วน ของประเทศไทยเชื่อกันว่ามีคณะของสมณทูตซึ่งมีพระโสณเถระและพระอุตตรเถระเป็นหัวหน้าคณะ เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรก และอาจกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาในประเทศไทยตั้งแต่นั้นมา อติตถึงปัจจุบันล้วนได้รับการอุปถัมภ์จากสถาบันพระมหากษัตริย์ แม้ว่าบทบาทสำคัญในการ ทะนุบำรุงพุทธศาสนาจะขึ้นอยู่กับองค์พระมหากษัตริย์ของแต่ละยุคสมัยก็ตาม ทั้งนี้ พระเจ้าแผ่นดิน แห่งกรุงศรีอยุธยาหรือแม้กรุงสุโขทัยได้มีการประกอบพระราชกรณียกิจในด้านพระศาสนาไว้นั้น กระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ยังทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงเลื่อมใส ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงบูรณปฏิสังขรณ์วัดต่าง ๆ ที่ชำรุดทรุดโทรม และมีการสร้างวัดใหม่ขึ้น เป็นจำนวนมาก^๖ จึงทำให้พระพุทธศาสนายังคงดำรงอยู่ในประเทศไทยจวบจนปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม ด้วยสภาพแวดล้อมของสถานการณ์โลกในปัจจุบันที่ถูกครอบงำด้วย เทคโนโลยีการสื่อสารไร้พรมแดน ทั้งสังคมไทยและสังคมอื่นที่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งรากเหง้าของ ปัญหาที่แท้จริงที่ทำให้พุทธศาสนาถูกเบียดเบียนย่ำแย่อยู่ในปัจจุบัน ก็เนื่องจากพุทธศาสนิกชนยังขาด ความรู้ความเข้าใจในคำสอนของพระพุทธองค์ นอกจากนี้ ชาวพุทธยังพากันเชื่อว่า การถวายเงินทอง ให้กับพระดัง ๆ จะสามารถถดถอยบันดาลให้ตนเองประสบความสำเร็จสมความปรารถนา โดยไม่นำพาว่า พระรูปนั้นจะประพฤติปฏิบัติเหมาะสมกับสมณรูปหรือไม่ สิ่งเหล่านี้ คือสาเหตุส่วนหนึ่งของปัญหา ที่ทำให้พุทธศาสนาเสื่อมศรัทธา^๗ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า พุทธศาสนากำลังเผชิญกับปัญหาท้าทายใน ๓ ประเด็น คือ ๑) ปัญหาที่เกิดจากภายในหน่วยงานพระพุทธศาสนา คือรูปแบบบรรทัดฐาน ข้อปฏิบัติ ต่างๆ ที่มีการปฏิบัติสืบต่อนั้น ผิดเพี้ยนจากพระธรรมวินัยและการประพฤติผิดพระธรรมวินัยของ พระภิกษุสามเณรที่ส่งผลต่อศรัทธาของประชาชน ๒) ปัญหาที่เกิดจากการถูกบิดเบือนหลักธรรม คำสอนที่ถูกดัดแปลงตามหลักพระพุทธศาสนาจากลัทธิความเชื่อและศาสนาอื่นๆ และ ๓) ปัญหาที่เกิดจาก

^๕ อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๘-๒๖๑/๓๒.

^๖ กรมการศาสนา, ประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาและองค์การศาสนาต่าง ๆ ในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๑๒๗, ๑๔๖-๑๔๗.

^๗ สุวัฒน์ จันทระจำนง, แก่นพุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓.

ระบบความเชื่อและค่านิยมตามสื่อสมัยใหม่^๑ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า พุทธบริษัท ๔ มิได้มีการประพฤติปฏิบัติตามแนวทางในการจรจรโลงพระพุทธรูปศาสนา พระพุทธรูปศาสนาในปัจจุบันจึงเป็นเพียงสัญลักษณ์ของศาสนาหนึ่ง ที่ขาดความเข้มแข็ง การทำหน้าที่ระหว่างบรรพชิตและคฤหัสถ์ ผิดแผกไปจากเจตนารมณ์ของพระศาสดาอันนำไปสู่ความเสื่อมถอยของพระพุทธรูปศาสนาในอนาคตอันใกล้

สตรีไทยมีบทบาทสำคัญมาตั้งแต่อดีต ในทางการเมืองสตรีไทยในประวัติศาสตร์หลายคนได้มีบทบาทในการสร้างชาติไทย เช่น พระสุพรรณกัลยา พระพี่นางของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงเสียสละพระองค์เป็นองค์ประกันที่เมืองหงสาวดี เพื่อแลกกับอิสรภาพของสมเด็จพระนเรศวรที่จะมากอบกู้เอกราชให้กับกรุงศรีอยุธยาในวันข้างหน้า ในสมัยรัตนโกสินทร์ สตรีไทยหลายคนได้มีบทบาทในการต่อสู้ทำสงครามเพื่อปกป้องบ้านเมือง เช่น คุณหญิงจัน ภรรยาเจ้าเมืองกลาง (ภูเก็ต) และนางมุกน้องสาว ได้นำชาวบ้านเมืองกลางต่อสู้ต้านทานกองทัพพม่าเมื่อครั้งสงครามเก้าทัพในสมัยรัชกาลที่ ๑ มีความดีความชอบจนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นท้าวเทพกษัตรีและท้าวศรีสุนทร และในปัจจุบัน มีสตรีไทยจำนวนมากได้มีบทบาททางการเมือง เช่น นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ที่ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ ๒๘ และยังมีสตรีที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี นอกจากนี้ ในหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนยังมีสตรีที่ดำรงตำแหน่งสำคัญ เช่น ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นต้น

จังหวัดลำพูน เป็นจังหวัดที่มีรากฐานการสืบทอดพระพุทธรูปศาสนาจากพระนางจามเทวีปฐมกษัตริย์แห่งนครหริภุญไชย (ลำพูน) ผู้ซึ่งทะนุบำรุงและก่อสร้างบ้านเมือง ทำให้เมืองหริภุญไชย (ลำพูน) นั้นเป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรม และพระพุทธรูปศาสนาที่เจริญรุ่งเรืองสืบมา แต่ด้วยบทบาทหน้าที่ของสตรีปัจจุบันได้แปรเปลี่ยนจากอดีต จากที่เคยทำหน้าที่ดูแลเฉพาะบ้านเรือน มีเวลาเข้าวัดทำบุญบำรุงพุทธศาสนาตามบทบาทของอุบาสิกา ต้องประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว และเมื่อจังหวัดลำพูน ได้ปรับเปลี่ยนจากระบบเกษตรกรรมสู่ระบบอุตสาหกรรมที่มีอัตราค่าตอบแทนที่สูง ทำให้ประชาชนทั้งหญิงและชายต่างเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จึงไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธรูปศาสนาได้เช่นอดีต แม้ว่าในปัจจุบัน จังหวัดลำพูน จะยังคงมีการสืบทอดพระพุทธรูปศาสนาผ่านกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธรูปศาสนาอย่างต่อเนื่องก็ตาม

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะอุบาสิกา หนึ่งในพุทธบริษัท ๔ ผู้ต้องมีบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธรูปศาสนา พร้อมด้วยการอุปถัมภ์พระภิกษุสามเณร เพื่อให้พุทธศาสนามั่นคง เจริญรุ่งเรือง เป็นที่พึ่งแก่ชาวโลกทั้งหลาย ผู้วิจัยจึงมีความต้องการที่จะศึกษาบทบาทของผู้นำสตรีและกระบวนการในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธรูปศาสนา รวมถึงแนวทางการสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้าง

^๑ พระมหาสาธิต มหาลาภมุนี, “พระพุทธรูปศาสนากับปัญหาที่ท้าทายในปัจจุบัน”, ใน **รวมบทความวิชาการพระพุทธรูปศาสนากับสถานการณ์ปัจจุบัน**, รวบรวมโดย พระมหาบุญไทย ปุณณมโน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.mcutak.com [๒๒ มีนาคม ๒๕๖๐].

ความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ทั้งนี้ เพื่อการสืบทอดงานด้านพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนสืบไป

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ บทบาทของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ กระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน มีกระบวนการอย่างไร

๑.๒.๓ แนวทางการสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ควรเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

๑.๓.๒ เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในด้านเนื้อหาและเอกสารดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑) ศึกษาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยศึกษาหลักการเสริมสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า และศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๑๖ ท่าน

๒) ศึกษาจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือ บทความ บทวิจารณ์ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ บทความทางวิชาการ เกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย และการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาของพุทธบริษัท ๔

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) คือ พระเถระชั้นปกครอง สำนักพระพุทธศาสนา ผู้มีบทบาทสำคัญในการควบคุมดูแลพระพุทธศาสนา นักวิชาการทางศาสนา และข้าราชการและประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาที่อาศัยในพื้นที่จังหวัดลำพูน โดยจัดเป็น ๔ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ พระเถระชั้นปกครอง จำนวน ๓ รูป กลุ่มที่ ๒ หัวหน้าส่วนงานรับผิดชอบพระพุทธศาสนา จำนวน ๑ คน กลุ่มที่ ๓ นักวิชาการทางศาสนา จำนวน ๓ คน กลุ่ม ๔ ผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน จำนวน ๔ คน รวมทั้งหมด ๑๖ รูป/คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดเขตพื้นที่คือ จังหวัดลำพูน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเริ่มตั้งแต่เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ถึงเดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐ รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้ความหมายศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ไว้ดังนี้

๑.๕.๑ การสร้างเครือข่าย หมายถึง การสร้างการเชื่อมโยงระหว่างบทบาทของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ให้เป็นเครือข่ายในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา

๑.๕.๒ การเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา หมายถึง การเพิ่มพูนให้ดีขึ้นหรือมั่นคงยิ่งขึ้น ด้วยแนวทาง ๕ ประการ คือ

- ๑) ศึกษา หมายถึง การแสวงหาความรู้ด้านพระพุทธศาสนา
- ๒) ปฏิบัติ หมายถึง การนำธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวัน
- ๓) เผยแผ่ หมายถึง การเผยแผ่หลักธรรมที่ถูกต้องของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
- ๔) ปกป้องพระพุทธศาสนา หมายถึง การช่วยชำระอธิกรณ์ และการป้องกันภัยที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา ทั้งจากภัยภายในและจากภัยภายนอก^๕
- ๕) บำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง หมายถึง การอุปถัมภ์ปัจจัย ๔ และการอุปถัมภ์ด้านการศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์สามเณร การสร้างศาสนสถานและถาวรวัตถุ

^๕ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖๘/๑๑๓-๑๑๖.

๑.๕.๓ พระพุทธศาสนา หมายถึง พระพุทธศาสนาสายเถรวาทซึ่งสืบทอดจากพระพุทธเจ้าโดยตรง

๑.๕.๔ ผู้นำสตรี หมายถึง ผู้หญิงที่มีความสามารถในการนำ โดยการใช้ภาวะผู้นำของตนหรือกลุ่มตน กระตุ้น ชี้นำ ผลักดันให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่น มีความเต็มใจและกระตือรือร้นในการทำสิ่งต่าง ๆ ตามต้องการ โดยมีความสำเร็จของกลุ่มหรือองค์การเป็นเป้าหมาย

๑.๕.๕ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีการดำเนินงานเป็นอิสระจากส่วนกลาง ทำหน้าที่บริหารจัดการกิจการต่าง ๆ ในท้องถิ่นของตน

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการศึกษาวิจัย ดังนี้

๑.๖.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย

๑.๖.๒ แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำสตรี

๑.๖.๓ แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงทางพุทธศาสนา

๑.๖.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย

๑) ความหมายเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย

ความหมายของเครือข่ายนั้น ได้มีนักวิชาการในหลายสำนักได้ให้ความหมายอย่างกว้างๆ ไว้ โดยการจำกัดความนั้น มาจากหลายสาขาวิชา ซึ่งพอจำแนกได้ ดังนี้

เครือข่าย หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่มหรือองค์กรหลายๆ องค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลายาวนานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้ (เปรียบเสมือนการมีสายโทรศัพท์ต่อเอาไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้^{๑๐} เครือข่าย ยังหมายถึง มโนภาพที่เห็นว่าสามารถสร้างความเข้าใจในเบื้องต้นได้โดยง่าย คือภาพข่ายใยแมงมุม ซึ่งแสดงให้เห็นการถักทอโยงใยกันของเส้นใยที่พาดผ่านกันไปมาหลายเส้น หลากทิศทาง คำว่า “เครือข่าย” จึงหมายถึง การเชื่อมโยงอย่างมีเป้าหมาย อาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่างบทบาทของบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ภายใต้วัตถุประสงค์ของ

^{๑๐} นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑.

ภาคีสมาชิก ซึ่งหากพิจารณาลึกลงไปอีกในความเป็นบุคคลหรือองค์กรก็จะพบความแตกต่างของระบบการทำงาน (ของบุคคล) และความแตกต่างของระบบการทำงาน (ขององค์กร) ที่ปรากฏออกมาตามการปฏิบัติตัวและตามบทบาทภารกิจที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล/องค์กร การเชื่อมโยงของเครือข่ายจึงเท่ากับการเชื่อมโยงหลายๆ ระบบย่อยให้รวมกันขึ้นมาใหม่เป็นอีกหนึ่งระบบของหน่วยสมาชิกทุกหน่วยที่เข้ามารวมกัน^{๑๑} ดังนั้น การสร้างเครือข่ายจึงเป็นการเริ่มต้นของการสร้างเป้าหมายร่วมกันของภาคีสมาชิก ซึ่งแม้ว่าสมาชิกที่เกี่ยวข้องจะมีบทบาทหน้าที่ความถนัดต่างๆ กัน แต่เมื่อทุกคนได้เข้ามารับรู้ในเป้าหมายหรือปัญหาร่วมกัน สมาชิกแต่ละส่วนจะได้ปรับและแสดงบทบาทตามศักยภาพหรือความถนัดของตนเพื่อตอบสนองเป้าหมายของเครือข่ายได้ เครือข่ายจึงเป็นรูปแบบการทำงาน ในลักษณะสร้างความร่วมมือประสานงานกันในแนวราบระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง และเป็นแนวทางที่ตรงกันกับแนวคิดของการพัฒนาในปัจจุบัน^{๑๒} ซึ่งมีกรณีศึกษาของแนวทางการสร้างเครือข่ายด้านสวัสดิการสังคมระดับจังหวัดศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นการศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายของผู้นำองค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์การภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภายในชุมชน รวมถึงองค์กรสื่อมวลชน พบว่า ผู้นำระดับองค์กรต่างมีความรู้ความเข้าใจในลักษณะของการทำงานเป็นเครือข่ายในระดับสูง โดยมีความรู้ความสัมพันธที่ดีต่อกันมาก่อนจะทำให้การสร้างเครือข่ายทำได้ง่ายขึ้น รู้ว่าเครือข่ายต้องมีกิจกรรมร่วมกันและมีการแบ่งงานกันทำ และการประสานงานเป็นหัวใจสำคัญของการทำงานแบบเครือข่าย นอกจากนี้ ยังมองว่าเป็นการเกิดขึ้นของเครือข่าย เริ่มจากการมองเห็นปัญหาร่วมกันและผู้นำเครือข่ายไม่ใช่ผู้ที่มีความอำนาจในการตัดสินใจเพียงลำพังในเครือข่าย รวมทั้งรู้ว่าการทำงานเครือข่ายจำเป็นต้องมี “องค์กรประสานงาน” เพื่อทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม องค์กรในเครือข่าย อย่างไรก็ตามจากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นแม้จะพบว่าระดับผู้นำองค์กรต่างๆ จะเข้าใจเรื่องการสร้างเครือข่ายในระดับสูงก็ตาม แต่ยังมีบางประเด็นที่ยังไม่เข้าใจอย่างถูกต้อง และมีผลการทำงานร่วมกันของเครือข่ายเป็นอย่างมาก คือ ด้านลักษณะของเครือข่าย ได้แก่ การรู้ว่องค์กรที่จะเข้าร่วมเครือข่ายไม่ต้องปรับเปลี่ยนจุดมุ่งหมายขององค์กร เพื่อให้สอดคล้องกับเครือข่ายที่จะเข้าร่วม การรู้ว่การเข้าร่วมเป็นเครือข่าย มิได้ทำให้ได้รับประโยชน์จากองค์กรอื่นแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ซึ่งเป็นไป

^{๑๑} ธนา ประมุขกุล, “เครือข่าย”, วารสารส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): ๒๖.

^{๑๒} พระกนกพงศ์ สมจิตโต (หอมสุวรรณ), “แนวทางการสร้างเครือข่ายการให้บริการสุขภาพแก่พระสงฆ์ของโรงพยาบาลบางปลาหม้อและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพในอำเภอบางปลาหม้อ จังหวัดสุพรรณบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๗.

ในลักษณะของการแบ่งสัณฐานส่วนอย่างเท่าเทียมกันในทุกๆ ด้าน^{๑๓} สำหรับเครือข่ายสังคมออนไลน์ คือ การติดต่อสื่อสารผ่านระบบอินเทอร์เน็ตจนเกิดการเชื่อมโยงผู้คนเข้าด้วยกันเป็นเครือข่ายบนโลกออนไลน์ โดยเว็บไซต์ที่ให้บริการสังคมออนไลน์จะมีพื้นที่ให้ผู้คนเข้ามาทำความรู้จักและสร้างความสัมพันธ์กันผ่านบริการเครื่องมือต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการแสดงความชื่นชม รูปภาพ ภาพเคลื่อนไหว คลิปวิดีโอ จนพัฒนา Application ไปสู่การเล่นเกมส์ ผ่านระบบออนไลน์ระหว่างคนในสังคม^{๑๔} ซึ่งสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่ายนั้น เป็นการเรียนการสอนที่มีการใช้เว็บในลักษณะและรูปแบบต่างๆ มากมาย เช่น การสอนบนเว็บ ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ เว็บบอร์ด การสนทนาสด อีเลิร์นนิ่ง และการประชุมทางไกลด้วยวิดีโอ โดยรูปแบบเหล่านี้จะอยู่ในลักษณะการสื่อสารแบบประสานเวลาและไม่ประสานเวลาตามแต่ประเภทของเทคโนโลยี^{๑๕} และในความคิดเห็นที่สอดคล้องคือ สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่ายเป็นการผสมผสานระหว่างเว็บเทคโนโลยีกับกระบวนการออกแบบการเรียนการสอน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการเรียนรู้และแก้ปัญหาในเรื่องข้อจำกัดทางด้านสถานที่และเวลาในการเรียน^{๑๖} ความหมายของสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่ายยังหมายถึง การใช้คุณสมบัติของไฮเปอร์มีเดียและคอมพิวเตอร์เครือข่าย ซึ่งรวมทั้งเครื่องมือสื่อสารในการสรรค์สร้างกิจกรรมการเรียนทำให้เกิดการเรียนรู้ โดยนักเรียนผู้สอนไม่จำเป็นต้องอยู่พร้อมกัน ณ สถานที่เดียวกัน โดยเน้นการจัดการเรียนการสอนที่หวังผลการเรียนรู้เชิงวิชาการในรูปแบบต่าง ๆ^{๑๗}

สรุป เครือข่าย หมายถึง เป็นรูปแบบของการประสานงานของบุคคล กลุ่มหรือองค์กรหลายๆ องค์กร เป็นการเชื่อมโยงอย่างมีเป้าหมาย อาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่างบทบาทของบุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ ภายใต้วัตถุประสงค์ของภาคีสมาชิก

จากความหมายเกี่ยวกับเครือข่ายที่นักวิชาการต่างๆ ได้แสดงทัศนะเอาไว้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ ประมวลความหมายหลัก เพื่อประกอบการศึกษาความหมายเกี่ยวกับเครือข่าย โดยมีความหมายหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๑.๑

^{๑๓} บุญยวีร์ ลูมาดกมลพันธ์, แนวทางการสร้างเครือข่ายด้านสวัสดิการสังคมในระดับจังหวัด : ศึกษากรณีจังหวัดสมุทรสงคราม, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

^{๑๔} ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, ออนไลน์ เครื่องมือเอสเอ็มอียุคประหยัดจริงหรือ?, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.stockwave.in.th/economic-view/9501-kbang-210410.html>[๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๙].

^{๑๕} กิดานันท์ มลิทอง, สื่อการสอนฝึกอบรม : จากสื่อพื้นฐานถึงสื่อดิจิทัล, (กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐๐.

^{๑๖} ถนอมพร เลหาจรัสแสง, Designing e-Learning : หลักการออกแบบและการสร้างเว็บเพื่อการเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

^{๑๗} ใจทิพย์ ณ สงขลา, การออกแบบการเรียนการสอนบนเว็บในระบบการเรียนอิเล็กทรอนิกส์, (กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐.

ตารางที่ ๑.๑ ความหมายหลักที่นักวิชาการหรือนักวิจัยทำการศึกษาความหมายเกี่ยวกับเครือข่าย

นักวิชาการหรือนักวิจัย	ความหมายหลัก
นฤมล นิราทร, (๒๕๔๓, หน้า ๒๑). ธนา ประมุขกุล, (๒๕๔๔ : ๒๖). พระกนกพงศ์ สมจิตโต (หอมสุวรรณ), (๒๕๕๖, หน้า ๗). บุญยวีร์ ลุมาดกมลพันธ์, (๒๕๔๙, หน้า ๑). ศุณย์วิทย์กสิกรไทย, [ออนไลน์, ๒๕๕๙]. กิดานันท์ มลิทอง, (๒๕๔๔, หน้า ๑๐๐). ถนอมพร เลหาจรัสแสง, (๒๕๔๕, หน้า ๙). ใจทิพย์ ณ สงขลา, (๒๕๔๗, หน้า ๑๐).	๑. รูปแบบของการประสานงานของบุคคล กลุ่มหรือองค์กรหลายๆ ๒. การเชื่อมโยงระหว่างบทบาทของบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ภายใต้วัตถุประสงค์ของภาคีสมาชิก ๓. องค์กรในเครือข่ายต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ๔. เครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นการติดต่อสื่อสารผ่านระบบอินเทอร์เน็ตจนเกิดการเชื่อมโยงผู้คนเข้าด้วยกัน ๕. สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่าย

๒) แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

ความสำคัญของเครือข่าย

ความสำคัญของเครือข่ายสื่อบุคคลเพื่อการประชาสัมพันธ์นั้น เป็นเครือข่ายการสื่อสารที่สนองวัตถุประสงค์ของการประชาสัมพันธ์ได้มากกว่าการส่งผ่านข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแต่ผลยังสามารถสร้างและเปลี่ยนแปลงทัศนคติ หรือสร้างภาพลักษณ์ที่ดี รวมทั้งสร้างและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือความร่วมมือสนับสนุนให้เกิดขึ้นในกลุ่มเป้าหมายต่างๆ อย่างไรก็ตาม เครือข่ายสื่อบุคคลเพื่อการประชาสัมพันธ์มีความสำคัญหรือก่อให้เกิดผลดีหลายประการดังนี้

(๑) เป็นช่องทางการประสานงานร่วมกันในหลายระดับ เครือข่ายสื่อบุคคลฯ เป็นช่องทางที่จะช่วยให้เกิดการประสานงานระหว่างฝ่ายต่างๆ ทั้งการประสานในส่วนของการรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ ขอบข่าย แผนงาน วิธีการทำงาน แนวทางปฏิบัติ ฯลฯ ให้ไปในทิศทางเดียวกัน ประสานการดำเนินงานระหว่างสื่อบุคคลที่เป็นสมาชิกภายในเครือข่าย และระหว่างเครือข่ายกับเครือข่ายภายนอก แต่เครือข่ายจะเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างกันได้ก็ต่อเมื่อมีการจัดระบบการสื่อสารที่ดี

(๒) เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และสารสนเทศ หากเครือข่ายสื่อบุคคลฯ ได้จัดให้มีการพบปะกันระหว่างสมาชิกในเครือข่ายมากเพียงใดก็จะทำให้เกิดการหมุนเวียนแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้ ประสบการณ์ และสารสนเทศมากขึ้นเท่านั้น การแลกเปลี่ยนบทเรียนและประสบการณ์ใหม่ๆ ระหว่างกัน จะช่วยให้เกิดการพัฒนาความคิด และความรู้มากขึ้น

(๓) เกิดการแลกเปลี่ยนและระดมทรัพยากร สมาชิกของเครือข่ายสื่อบุคคลฯ อาจจะมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกัน หรือนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ร่วมกันไม่ว่าจะเป็น บุคลากร เงินทุน สถานที่ ความรู้หรือวัสดุอุปกรณ์ เพื่อให้เกิดการผสมผสานกันอย่างลงตัวแต่

ทรัพยากรที่สำคัญและมักเป็นปัญหาต่อการดำเนินงานของกลุ่ม คือ เงินทุน การระดมทุนจากสมาชิก ภายในกลุ่มมีความจำกัดในหลายกรณี เมื่อเกิดการรวมตัวเป็นเครือข่าย อาจจัดตั้งกองทุนขึ้นเพื่อใช้ในการดำเนินงานเพื่อเป็นแหล่งเงินกู้ หรืออาจทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารเรื่องแหล่งเงินทุน วัสดุอุปกรณ์และบุคลากรเพื่อให้เครือข่ายเข้ามาสืบค้นนำไปใช้ประโยชน์ได้

(๔) เกิดการสร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ใหม่ๆ การแลกเปลี่ยนความรู้และการศึกษาค้นคว้าร่วมกันของสมาชิกจะทำให้เกิดองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของสังคมไทย หากทำให้สมาชิกของเครือข่ายแต่ละคนมีความรู้ มีทักษะในการศึกษาค้นคว้าหาคำตอบตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ คือ การใช้เหตุผลในการค้นคว้าหาความจริงมากกว่าการหาข้อสรุปโดยไม่มีการพิสูจน์ เขาก็จะสามารถคิดค้นและแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ได้มากขึ้น มีการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ ให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

(๕) เกิดช่องทางสร้างกระแสผลักดันประเด็นใหม่ ๆ เครือข่ายสามารถสร้างกระแสเพื่อปลูกหรือเตือนให้สังคมเกิดความตื่นตัวในเรื่องหนึ่งเรื่องใดในวงกว้างได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งและความกว้างขวางของเครือข่าย ความสามารถของเครือข่ายในการครอบคลุมกลุ่มคนหลัก ๆ ในสังคม ความต่อเนื่องของเครือข่ายที่ดำเนินกิจกรรมมายาวนานจนมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของสังคม

อย่างไรก็ตาม เพื่อพัฒนาถึงความสำคัญของเครือข่ายต่อบุคคลๆ จะเป็นประโยชน์ของเครือข่ายต่อบุคคลในด้านการเป็นกลไกสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพ การถ่ายทอดความรู้ของบุคคล ได้แก่ เจ้าหน้าที่หรือพนักงานประชาสัมพันธ์ ผู้นำความคิดหรือกลุ่มอื่น ๆ อีกทั้งยังส่งเสริมและสร้างประสิทธิภาพการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายของการประชาสัมพันธ์ นอกจากนั้น เครือข่ายที่เข้มแข็งสามารถสร้างพันธมิตรและแนวร่วมในการทำงานที่สามารถปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ได้ทันเหตุการณ์ เนื่องจากมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกันตลอดเวลา

การที่จะทำให้เครือข่ายต่อบุคคลเพื่อการประชาสัมพันธ์ประสบความสำเร็จต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

(๑) การรับรู้ร่วมกัน (Common Perception) การรับรู้ร่วมกันถือเป็นหัวใจของความเป็นเครือข่าย เป็นจุดเริ่มต้นที่จะทำให้เครือข่ายขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่อง การรับรู้ร่วมกันที่สำคัญ เช่น เหตุผลของการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย ปัญหาและวัตถุประสงค์หลักของเครือข่าย ฯลฯ การรับรู้ร่วมกันของสมาชิกในเครือข่ายจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีการสื่อสารที่ดีในเครือข่าย เช่น มีการประชุมร่วมกันเพื่อพูดคุยระดมความคิดให้สมาชิกมีความเข้าใจในปัญหาและสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ส่งผลให้เครือข่ายเกิดความรู้สึกในการดำเนินกิจกรรมสำคัญๆ ร่วมกัน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาคือความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

(๒) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common Vision) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันเป็นการมองเห็นภาพของจุดมุ่งหมายของเครือข่ายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย จะช่วยให้ขบวนการขับเคลื่อนของเครือข่ายมีพลังเกิดเอกภาพ ช่วยบรรเทาความขัดแย้งอันเกิดจากมุมมองหรือความคิดที่แตกต่างกันลงไปได้ ดังนั้น แม้ว่าวิสัยทัศน์ร่วมจะเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาในการสร้างให้เกิดขึ้น แต่ก็จำเป็นต้องสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้

(๓) การมีผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Benefits) การรวมเป็นเครือข่ายต้องตั้งอยู่บนฐานของผลประโยชน์ที่มีร่วมกัน ซึ่งผลประโยชน์ในที่นี้ครอบคลุมทั้งผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงิน และผลประโยชน์ที่ไม่เป็นตัวเงินด้วย อาทิ เกียรติยศ ชื่อเสียง การยอมรับโอกาสในความก้าวหน้าทางภาคภูมิใจ ความสุขความพึงพอใจ เช่น เครือข่ายกลุ่มแม่บ้าน เกษตรกรผลิตสินค้าแปรรูปการเกษตร เครือข่ายส่งเสริมสุขภาพ เครือข่ายเยาวชนต่อต้านยาเสพติด เป็นต้น ในทางปฏิบัติพบว่า ผลประโยชน์นั้นจะต้องมากเพียงพอที่จะจูงใจให้สมาชิกในเครือข่ายมีส่วนร่วมทั้งด้านการระดมความคิด และการปฏิบัติ

(๔) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (All Stakeholders Participation) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่ายนับเป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในเครือข่าย (all stakeholders in network) ย่อมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขัน ดังนั้น สถานะของสมาชิกในเครือข่ายจึงควรเป็นไปในลักษณะของความเท่าเทียมกัน (equal status) ในฐานะของ “หุ้นส่วน (partner)” ของเครือข่าย ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ (horizontal relationship) ที่เท่าเทียมกันแทนความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (vertical relationship) เช่น การรวมตัวเป็นเครือข่ายสื่อบุคคลเพื่อการประชาสัมพันธ์สร้างความสมานฉันท์เกิดขึ้นระหว่างรัฐกับชุมชนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ภาครัฐก็ต้องวางสถานภาพของตนเองเทียบเท่ากับประชาชนในฐานะของสมาชิกเครือข่าย อย่างไรก็ตาม แม้สิ่งนี้จะยากในทางปฏิบัติในหลายๆ กรณี เพราะต้องอาศัยการเปลี่ยนกรอบความคิดของสมาชิกในเครือข่ายและการสร้างบริบทแวดล้อมอื่นๆ เข้ามาประกอบด้วย แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องกระทำหากต้องการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง

(๕) การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary Relationship) องค์ประกอบที่จะทำให้เครือข่ายสื่อบุคคลดำเนินไปอย่างต่อเนื่องก็คือ การที่สมาชิกของเครือข่ายต่างก็ต้องเสริมสร้างซึ่งกันและกัน โดยที่จุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ไขจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งจะทำให้ผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นเครือข่ายมีมากขึ้น หากคุณสมบัติของสมาชิกไม่เพียงพอในการเสริมสร้างกันก็ต้องมีการขยายเครือข่ายต่อไปอีก เพื่อแสวงหาสมาชิกใหม่เข้ามาเสริมเครือข่ายให้เกิดความพอเพียง (Sufficiency) มากขึ้น เช่น เครือข่ายแกนนำ การส่งเสริมสุขภาพ สมาชิกที่เป็นเจ้าหน้าที่ของภาครัฐ กับ อสม. และผู้นำความคิดที่สนใจจะต้องมีจำนวนเพียงพอที่จะเสริมจุดแข็งและกำจัดจุดอ่อนซึ่งกันและกัน เพื่อให้การปฏิบัติงานส่งเสริมสุขภาพในชุมชน บังเกิดผล

(๖) การพึ่งพิงร่วมกัน (Interdependence) การจะทำให้เป้าหมายร่วมสำเร็จได้นั้น สมาชิกต่างจำเป็นต้องพึ่งพากันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย เพื่อให้เกิดการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การจะทำให้สมาชิกหรือหุ้นส่วนของเครือข่ายยึดโยงกันให้แน่นหนาจำเป็นต้องทำให้หุ้นส่วนแต่ละคนรู้สึก ว่า หากเอาหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งออกไปจะทำให้เครือข่ายล้มลงไปได้ การดำรงอยู่ของหุ้นส่วนแต่ละคนจึงจำเป็นต้องการดำรงอยู่ของเครือข่าย ซึ่งการพึ่งพิงร่วมกันนี้จะส่งผลทำให้สมาชิกต้องมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ เช่น ในเครือข่ายสื่อบุคคลด้านส่งเสริมการเกษตรจะต้องมีการจัดการความรู้เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน พึ่งพากัน มีทักษะด้านการส่งเสริมการเกษตรร่วมกัน จึงจะทำให้เครือข่ายนั้นเข้มแข็ง

(๗) การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) หากสมาชิกในเครือข่ายไม่มีการปฏิสัมพันธ์กันแล้ว ก็ไม่ต่างอะไรกับการที่ต่างคนต่างอยู่ไม่มีทางที่จะเกิดความร่วมมือกันได้ และจะไม่เกิดเครือข่ายความร่วมมืออย่างแท้จริง หากปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว จะเป็นลักษณะความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกัน ยิ่งสมาชิกมีการปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้เกิดความผูกพันและการเชื่อมโยงที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น ซึ่งมีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายด้วย

การสร้างเครือข่ายสื่อบุคคลมีขั้นตอนสำคัญอยู่ ๕ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ขั้นการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายสื่อบุคคล เป็นขั้นตอนแรกที่ได้รับผิดชอบการประชาสัมพันธ์ด้านนั้นๆ จะต้องพิจารณาถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เพื่อที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายรวมทั้งพิจารณากลุ่มองค์กรต่างๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมเข้าเป็นเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน คำถามสำคัญที่จะเกิดขึ้นในขั้นตอนนี้คือ (๑) จะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกับกลุ่มหรือองค์กรใดบ้าง (๒) จะได้ประโยชน์หรือจะต้องสละประโยชน์ด้านใดบ้างในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

ขั้นตอนที่ ๒ ขั้นการติดต่อกับกลุ่มองค์กรที่จะเป็นเครือข่ายสื่อบุคคล หลังจากตัดสินใจที่จะเข้าร่วมเครือข่ายกับองค์กรใดที่เห็นว่าเหมาะสมแล้ว ก็จะเป็นขั้นตอนการติดต่อสัมพันธ์เพื่อชักชวนให้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการทำงาน โดยการรวมเป็นเครือข่ายจะเกิดขึ้นเมื่อกลุ่มองค์กรมีความต้องการเหมือนกันและต้องการกระทำกิจกรรมตอบสนองความต้องการเหมือนกัน ดังนั้นจะต้องสร้างความคุ้นเคยและการยอมรับ รวมทั้งความไว้วางใจระหว่างกันเป็นขั้นตอนของการสร้างจิตสำนึก โดยการให้ข้อมูลแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและกระตุ้นให้ต้องการแก้ปัญหาาร่วมกัน

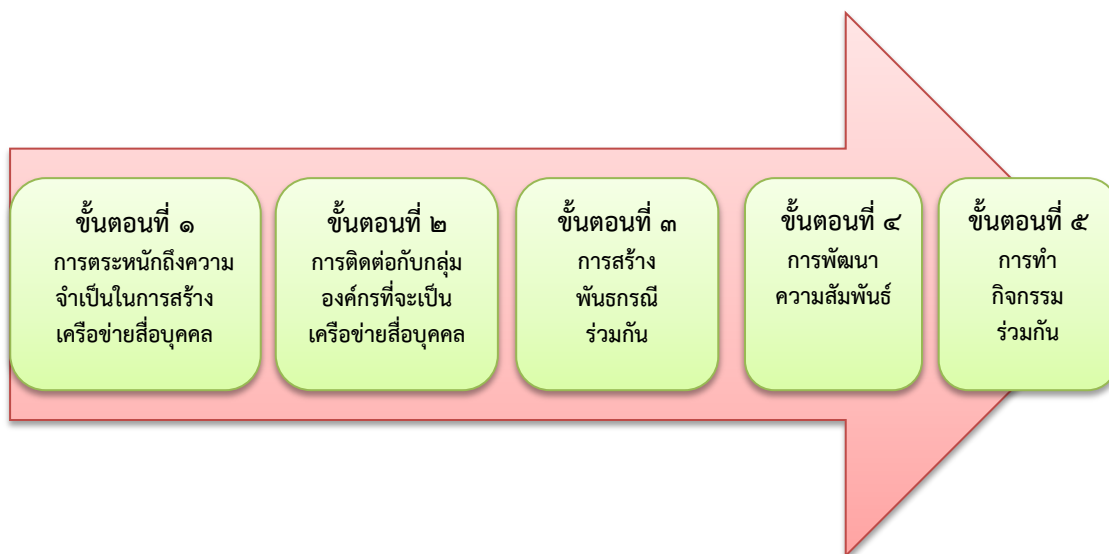
ขั้นตอนที่ ๓ ขั้นตอนการสร้างพันธมิตรร่วมกัน เป็นขั้นตอนการสร้างความผูกพันร่วมกันซึ่งหมายถึงการตกลงในความสัมพันธ์ต่อกัน ในขั้นตอนนี้กลุ่มองค์กรเข้าสู่การตกลงที่จะทำงานร่วมกันซึ่งในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหา กลุ่ม/องค์กรจะต้องมีความรู้เพียงพอที่จะทำกิจกรรมได้ ดังนั้น จึงต้องเสริมความรู้ที่จำเป็นซึ่งอาจกระทำได้โดย

แลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม หรือแลกเปลี่ยนกันระหว่างกลุ่ม/องค์กร เช่น ศึกษาดูงาน ขอคำปรึกษา แนะนำเชิญวิทยากรมาถ่ายทอดเพิ่มพูนความรู้และทักษะ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๔ ขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์เป็นขั้นตอนที่สร้างเครือข่ายปรากฏผลงานเป็นรูปธรรมเป็นขั้นตอนของการเริ่มทำกิจกรรม โดยใช้ทรัพยากรร่วมกัน ขณะเดียวกันมีการตกลงกันในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มซึ่งเริ่มต้นด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม กำหนดแผนงานและข้อตกลงในการทำงาน กำหนดบทบาทสมาชิก รวมทั้งสิทธิและหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่ม

ขั้นตอนที่ ๕ ขั้นตอนการทำกิจกรรมร่วมกันเมื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรมผลงานเป็นที่ปรากฏชัด กลุ่ม/องค์กรในเครือข่ายรู้สึกว่าได้ประโยชน์จากการเข้าเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ของเครือข่ายจะแน่นแฟ้นขึ้นพร้อมกับการเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกัน นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานของฝ่ายปฏิบัติการแล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์ ด้วยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นอาจนำไปสู่การขยายตัว ซึ่งอาจปรากฏในรูปของการขยายกิจกรรม หรือการขยายกลุ่มตามพื้นที่หรือตามลักษณะกิจกรรมประชาสัมพันธ์^{๑๘}

ขั้นตอนการสร้างเครือข่ายส่วนบุคคล ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ๕ ขั้นตอนตามแผนภาพที่ ๑.๑

แผนภาพที่ ๑.๑ ขั้นตอนการสร้างเครือข่ายส่วนบุคคล

^{๑๘} อรสา ปานขาว, “การสร้างเครือข่ายประชาสัมพันธ์ มสธ.”, เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.stou.ac.th/Offices/Opr/Central/upload> [๕ พฤษภาคม ๒๕๕๙].

แนวทางการสร้างเครือข่ายเพื่อความสำเร็จ

จากการศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายนักบริหารงานช่างองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่อำเภอสิเกาและอำเภอดงวิเศษ จังหวัดตรัง พบว่า ความสำเร็จของเครือข่ายจะต้องประกอบด้วย ความเข้าใจ โดยการสร้างความเข้าใจให้ตรงกันระหว่างมวลสมาชิกถึงวัตถุประสงค์ตนเองเป็นอยู่นั้น ว่ามีบทบาทอย่างไร เป็นบทบาทหลักหรือบทบาทสนับสนุน และที่สำคัญผู้ที่เป็นสมาชิกต้องเข้ามาด้วยความสมัครใจและมีความจริงใจในการทำงานร่วมกันโดยเห็นประโยชน์ร่วมตามที่เครือข่ายกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ การจัดการเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญของความสำเร็จขององค์กรและสำหรับการจัดการเครือข่ายที่มีพื้นฐานสมาชิกหลากหลายมารวมกันโดยอิสระโดยไม่ถือการสั่งการเป็นกลไกหลักนั้น การจัดการยิ่งจะมีความสำคัญยิ่งขึ้นไปอีก ความยืดหยุ่นในการจัดการให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการจัดการเครือข่าย และการสื่อสารโดยการสื่อสารคือตัวกลางที่จะทำให้เครือข่ายสามารถเชื่อมโยงติดต่อกันได้โดยเป็นที่ทราบกันเป็นอย่างดีว่าการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพไม่ควรเป็นแนวทางเดียวกัน เพราะจะเหมือนลักษณะของการสั่งการ การมีสื่อที่มีประสิทธิภาพในเครือข่ายจะต้องมีลักษณะที่หลากหลายช่องทางเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกกันเองได้โดยอิสระ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารให้มากที่สุด ส่วนแนวทางการสร้างเครือข่ายพบว่า ต้องเป็นรูปแบบสังคมที่เปิดโอกาสให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลายๆ องค์กรที่ทำงานในลักษณะที่คล้ายคลึงกันหรือทำงานอย่างเดียวกัน มีความต้องการร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมที่เป็นประเด็นปัญหาาร่วมกันหรือเป็นขีดจำกัดโดยเข้าร่วมมือการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อันเป็นประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นกระบวนการที่ประสานกลุ่มหรือบุคคลเอาไว้อะไรที่ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์กันอาจเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารในรูปแบบต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกัน และที่สำคัญคือเมื่อเกิดเครือข่ายขึ้นแล้วสามารถที่จะสร้างประโยชน์ให้กับการทำงานร่วมกัน คือช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้ประสบการณ์ เครื่องมือ การให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการ การแบ่งปันทักษะ และประสบการณ์ให้แก่กัน เป็นการเสริมความสมบูรณ์ให้กับสมาชิกในเครือข่ายทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือองค์กร ช่วยลดการทำงาน และการใช้ทรัพยากรที่ซ้ำซ้อน ทำให้การพัฒนาสามารถดำเนินไปได้ก้าวหน้า รวดเร็วและส่งผลต่อสังคมในวงกว้างยิ่งขึ้น^{๑๙}

การสร้างเครือข่ายสามารถทำได้หลายวิธี ภายใต้แนวคิดและทฤษฎีต่างๆ อย่างไรก็ตาม ผู้ปฏิบัติการเพื่อสร้างและพัฒนาเครือข่าย ควรมีความรู้ความเข้าใจเป็นพื้นฐานว่า แท้จริงเครือข่ายคือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือขยายไปถึงระหว่างรัฐ ชาติ โดยมีการสื่อสารและสาระที่นำเข้าสู่กระบวนการสื่อสาร เป็นเครื่องมือในการสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์

^{๑๙} อาทรร สอนรักษ์, แนวทางการสร้างเครือข่ายนักบริหารงานช่างองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตพื้นที่อำเภอสิเกาและอำเภอดงวิเศษ จังหวัดตรัง, (วิทยาลัยปกครองท้องถิ่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

(รวมทั้งอาจทำลายความสัมพันธ์ได้ด้วย) การเกิดของเครือข่ายไม่ใช่เรียกผู้คนมาร่วมประชุมในเวทีที่เป็นทางการ แต่เกิดจากการที่บุคคลหรือกลุ่ม/องค์กร ได้มีโอกาสติดต่อสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเพื่อการสนับสนุนให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายที่บุคคล กลุ่ม และองค์กร กำหนดไว้ ข้อพิจารณาที่สำคัญประการหนึ่ง คือการเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง ไม่จำเป็นต้องเกาะเกี่ยวกันอย่างเหนียวแน่นเสมอไป การมีความสัมพันธ์แบบหลวมๆ แต่สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ ก็สามารถช่วยให้การทำงานของเครือข่ายได้ดี^{๒๐}

รูปแบบการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเสพติดในพบว่า รูปแบบเครือข่ายที่เกิดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาเสพติดในดังกล่าวนี้มี ๓ รูปแบบด้วยกัน ได้แก่

(๑) รูปแบบเครือข่ายเชิงพื้นที่ มีลักษณะเป็นการรวมตัวของกลุ่มองค์กร เครือข่ายที่อาศัยกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป้าหมายนำทางและเป็นแบบบูรณาการที่ไม่แยกส่วนต่าง ๆ ออกจากกันโดยยึดเอาพื้นที่เป็นที่ตั้งแห่งความสำเร็จในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย

(๒) รูปแบบเครือข่ายเชิงประเด็น มีลักษณะของประเด็นกิจกรรมที่เกิดจากประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นที่ต้องการแก้ไขแล้วหาแนวทางร่วมและพัฒนาเครือข่ายขึ้นมาการทำงานในเชิงกิจกรรมมีการวางแผนร่วมกัน มีการดำเนินกิจกรรมโดยเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมและนำไปสู่ความไว้วางใจในการทำงาน ทำกิจกรรมร่วมกันในที่สุด

(๓) เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ มีลักษณะเกิดขึ้นจากการอาศัยภารกิจและการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ โดยกลุ่มผลประโยชน์ อาจให้มีการสนับสนุนจัดตั้งเครือข่ายหรือเข้าไปเสริมสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และมีกระบวนการพัฒนาที่สอดคล้องกับภารกิจและเป้าหมายของหน่วยงานของแต่ละเครือข่ายที่ตนเองมีความชำนาญ

ขั้นตอนในการสร้างเครือข่ายนั้น คือ

(๑) ร่วมรับรู้ปัญหาร่วมกัน คือให้สมาชิกทุกเครือข่าย ทุกองค์กร ทุกคนร่วมรับรู้ประเด็นร่วมกันว่ากิจกรรมหรือประเด็นที่เครือข่ายต้องการแก้ไขหรือขับเคลื่อนนั้นมีลักษณะอย่างไร และต้องการกระบวนการในการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายอย่างไร เป็นต้น

(๒) ร่วมกันวางแผนโดยมีกิจกรรม เป็นจุดร่วมกันเพื่อให้ทุกเครือข่ายมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นและนำเสนอกระบวนการของเครือข่ายตนเองตามความชำนาญในเรื่องนั้น

(๓) รวมปฏิบัติโดยเป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวางแผนกิจกรรม และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจดังกล่าวข้างต้นแล้ว เครือข่ายต้องร่วมกันปฏิบัติตามกิจกรรม และโครงการที่เป็นเป้าประสงค์ร่วมกันให้สำเร็จภายใต้ความถนัดและความชำนาญของเครือข่ายนั้น

^{๒๐} เกษม นครเชตต์, แปลเรียบเรียง, เอกสารวิชาการแนวคิดและทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม (Social Network Theory), (โครงการสร้างพันธมิตรการสร้างสุขภาพ สำนักงานโครงการสร้างพันธมิตรการสร้างสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, ม.ป.ป.), หน้า ๕๕.

(๔) ร่วมรับผลประโยชน์ เป็นขั้นตอนหนึ่งของการมีส่วนร่วมโดยเมื่อได้ดำเนินการกิจกรรมโครงการต่างๆ แล้วไม่ว่าของโครงการนั้นจะสำเร็จลุล่วงด้วยดี หรือไม่สำเร็จลุล่วงทั้งหมดตามเป้าหมายหรือเป้าประสงค์ก็ตามเครือข่ายต้องร่วมกันรับชอบ และรับผิดชอบซึ่งถือเป็นการร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างเครือข่าย

(๕) ร่วมประเมินและติดตาม การประเมินและติดตามเป็นกระบวนการระหว่างการทำกิจกรรมและหลังจากการทำกิจกรรมที่ทุกคน ทุกองค์กรในเครือข่ายต้องร่วมมือในการติดตามประเมินผลว่ามีปัญหาหรือไม่อย่างไร^{๒๑}

ชนิดของเครือข่าย มีดังนี้

(๑) เครือข่ายภายใน (Internal network) เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นภายในองค์กรเพื่อป้องกันการใช้ทรัพยากรภายนอกหน่วยงาน ลักษณะโครงสร้างเครือข่ายภายใน คือ การให้แต่ละหน่วยงานมีความเป็นอิสระในการผลิตงานตามความสามารถเฉพาะของหน่วยงานนั้นๆ แต่ไม่มีความซับซ้อนในการผลิต และมีหน่วยงานกลางขององค์กรเป็นผู้ประสานระหว่างหน่วยงาน

(๒) เครือข่ายยั่งยืน (Stable network) เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นภายในองค์กร แต่บางส่วนมีการติดต่อกับหน่วยงานภายนอกเพื่อใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดของงาน โดยที่หน่วยงานกลางเป็นผู้ทำสัญญาในการใช้ทรัพยากรร่วมกับหน่วยงานภายนอก

(๓) เครือข่ายพลวัต (Dynamic network) เป็นเครือข่ายที่มีลักษณะแตกต่างจากเครือข่ายภายใน และเครือข่ายยั่งยืน โดยเครือข่ายชนิดนี้เน้นการประสานกับหน่วยงานภายนอก แต่องค์กรยังมีหน่วยงานแกนกลางที่เป็นหน่วยงานหลัก แต่ทรัพยากรอื่นๆ ใช้ของหน่วยงานภายนอก^{๒๒}

แนวทางในการสร้างเครือข่าย ประกอบด้วย

(๑) สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการสร้างเครือข่าย โดยเชิญองค์กรและผู้มีส่วนได้เสียมาร่วมประชุมโดยหารือเกี่ยวกับเป้าประสงค์หรือผลประโยชน์ร่วมที่จะเกิดจากการทำงานร่วมกัน

(๒) กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่าย ทิศทาง และกิจกรรมหลักให้ชัดเจนโดยให้สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดด้วย เพื่อป้องกันการผูกขาดของกลุ่มคนบางกลุ่ม และควรมีการทบทวนเป็นระยะๆ เพื่อปรับให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และความต้องการของสมาชิก

^{๒๑} ฉัตรชัย สิงห์โต, รูปแบบการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในพื้นที่ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕.

^{๒๒} Lewis, P.S., Goodman, S.H., & Fandt, P.M., **Management : Challenges for tomorrow's leader**, 4 th Edition, (Ohio: South-Western, 2004), p. 292.

(๓) จัดตั้งกลุ่มแกนของเครือข่ายเพื่อทำหน้าที่ประสานงานและจัดการ และกลุ่มแกนเครือข่ายต้องดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายให้บังเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้ต้องมีการ หมุนเวียนเปลี่ยนกลุ่มผู้นำเครือข่ายเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของสมาชิก และป้องกันการผูกขาดอำนาจ

(๔) สร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของให้แก่สมาชิก ควรเปิดโอกาส ให้สมาชิกเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การเลือกกิจกรรมและวิธีการทำงานของเครือข่ายใน ลักษณะประชาธิปไตย

(๕) ส่งเสริมในเรื่องการบริหารและจัดการทรัพยากรของเครือข่าย เพื่อประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนและความสามารถในการพึ่งตนเอง

(๖) สนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย เพื่อเสริมให้ เครือข่าย มีความเข้มแข็งมากขึ้น ซึ่งมีได้ทั้งทางแนวนราบ คือในระดับองค์กรเดียวกัน และแนวตั้งหรือ ในต่างระดับกัน การเชื่อมเครือข่ายทำได้ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการด้วยการมีกิจกรรม ร่วมกัน หรือเป็นตัวแทนร่วมกันในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้อง

(๗) มีการติดตามและประเมินผลกิจกรรมสม่ำเสมอ โดยดูความสอดคล้อง ของแผนการทำงานกับวัตถุประสงค์ความก้าวหน้าและความสำเร็จของเครือข่ายในแต่ละระยะ ทั้งนี้ควรให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดวิธีและเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพของ กิจกรรมเครือข่ายและร่วมเรียนรู้ตลอดกระบวนการติดตามและประเมินผล

(๘) มีการจัดอบรมเพื่อฟื้นฟูความรู้ด้านการจัดการเครือข่ายให้กับองค์กร แกน และผู้นำเครือข่ายสม่ำเสมอ^{๒๓}

สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่าย

ลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่ายว่ามี ๓ ลักษณะ คือ

(๑) การนำเสนอ (Presentation) ในลักษณะของเว็บไซต์ที่ประกอบไปด้วย ข้อความภาพกราฟิก โดยมีวิธีการนำเสนอคือ การนำเสนอแบบสื่อเดียว เช่น ข้อความหรือรูปภาพ การนำเสนอแบบสื่อคู่ เช่น ข้อความกับรูปภาพ และการนำเสนอแบบมัลติมีเดียประกอบด้วยข้อความ เสียง ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว

(๒) การสื่อสาร (Communication) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตประจำวัน และเป็นลักษณะสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่าย โดยมีการสื่อสารแบบทางเดียว การสื่อสารแบบสองทาง และการสื่อสารจากหนึ่งแหล่งไปหลายที่เป็นการส่งข้อความจากแหล่งเดียว และการสื่อสารจากหลายแหล่งไปสู่หลายแหล่ง

^{๒๓} Starky, P., **Networking for development**, (London: The international forum for rural transport and development, 1997), p. 18.

(๓) การทำให้เกิดความสัมพันธ์ (Dynamic interaction) เป็นคุณลักษณะที่สำคัญของสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่าย ซึ่งมีอยู่ ๓ ลักษณะด้วยกันคือ (๑) การสืบค้นข้อมูล (๒) การหาวิธีการเข้าสู่สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่าย และ(๓) การตอบสนองของมนุษย์ต่อการใช้อำนาจสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่าย^{๒๔}

เนื่องจากสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่ายเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีคุณสมบัติหลากหลายต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษา นักการศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเภทของการเรียนการสอนด้วยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่าย ดังนี้

การเรียนการสอนด้วยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่ายเป็น ๓ ลักษณะ คือ

(๑) สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่ายรายวิชา (Stand-alone courses) มีการบรรจุเนื้อหาหรือเอกสารในรายวิชา เพื่อการเรียนการสอนเพียงอย่างเดียว เป็นสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่ายรายวิชาที่มีเครื่องมือและแหล่งที่เข้าไปถึงและเข้าหาได้โดยผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ลักษณะของการเรียนการสอนนี้ ได้แก่ ที่มีลักษณะเป็นวิทยาเขต มีนักศึกษาจำนวนมากที่เข้ามาศึกษา ลักษณะการสื่อสารที่เป็นการส่งข้อมูลระยะไกล และมักจะเป็นการสื่อสารทางเดียว

(๒) สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่ายสนับสนุนรายวิชา (Web supported courses) มีลักษณะเป็นรูปธรรมที่มีลักษณะเป็นการสื่อสารสองทาง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและนักเรียน และมีแหล่งทรัพยากรทางการศึกษา มีการกำหนดภารกิจการเรียนรู้กำหนดให้อ่าน มีการร่วมกันอภิปราย การตอบคำถาม มีการสื่อสารอื่นๆ ผ่านคอมพิวเตอร์ อีกทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่ให้ปฏิบัติในรายวิชา มีการเชื่อมโยงไปยังแหล่งทรัพยากรอื่นๆ เป็นต้น

(๓) สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่ายที่เป็นแหล่งทรัพยากรการศึกษา (Web pedagogical resources) เป็นสื่อที่มีรายละเอียดทางการศึกษา เครื่องมือ วัตถุติบ และรวมรายวิชาต่างๆ ที่มีอยู่ในสถาบันการศึกษาไว้ด้วยกัน และยังรวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับสถาบันการศึกษาทั้งหมด และเป็นแหล่งสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ทางการศึกษา ทั้งทางด้านวิชาการและไม่ใช่วิชาการ โดยการใช้สื่อที่หลากหลาย รวมถึงการสื่อสารระหว่างบุคคลด้วย^{๒๕}

สรุปได้ว่า การสร้างเครือข่ายเป็นการประสานความร่วมมือกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง และเป็นแนวทางที่ตรงกันกับแนวคิดของการพัฒนาในปัจจุบัน และเครือข่ายสื่อบุคคลเพื่อการประชาสัมพันธ์ เป็นเครือข่ายการสื่อสารที่สนองวัตถุประสงค์ของการประชาสัมพันธ์ได้มากกว่าการส่งผ่านข้อมูลข่าวสาร เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแต่ผลยังสามารถสร้างและเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

^{๒๔} Doherty, A., "The internet : Destined to become a passive surfing technology", **Educational Technology**, Vol. 38 No.5, (September-October, 1998) : 61-63.

^{๒๕} Parson, R. **Type of the web-based instruction 1997**, [Online], Available: <http://www.oise.on.ca/~rperson/types.html> [2007, July 23].

หรือสร้างภาพลักษณ์ที่ดี รวมทั้งสร้างและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือความร่วมมือสนับสนุนให้เกิดขึ้นในกลุ่มเป้าหมายต่างๆ

จากแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายที่นักวิชาการต่างๆ ได้แสดงทัศนะเอาไว้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ ประมวลแนวคิดหลัก เพื่อประกอบการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๑.๒

ตารางที่ ๑.๒ แนวคิดหลักที่นักวิชาการหรือนักวิจัยทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
อาทร สองรักษ์, (๒๕๕๔, หน้า ๑).	๑. เครือข่ายสื่อบุคคลเพื่อการประชาสัมพันธ์มีความสำคัญต่อช่องทางในการประสานงาน เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และสารสนเทศ เกิดการแลกเปลี่ยนและระดมทรัพยากร เกิดการสร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ใหม่ๆ เกิดช่องทางสร้างกระแสผลักดันประเด็นใหม่ ๆ ๒. เครือข่ายสื่อบุคคลเพื่อการประชาสัมพันธ์ประสบความสำเร็จต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญ คือ การรับรู้ การมีวิสัยทัศน์ การมีผลประโยชน์ ร่วมกัน การมีส่วนร่วม การเสริมสร้างซึ่งกันและกันและกัน การพึ่งพิงร่วมกัน และการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน ๓. ขั้นตอนสำคัญของการสร้างเครือข่ายสื่อบุคคล ๕ ขั้นตอน คือ ขั้นการตระหนักถึงความจำเป็น ขั้นการติดต่อกับกลุ่มองค์กรที่จะเป็นเครือข่ายสื่อบุคคล ขั้นการสร้างพันธมิตรร่วมกัน ขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์ และขั้นการทำกิจกรรมร่วมกัน
เกษม นครเขตต์, (ม.ป.ป., หน้า ๕๕).	รูปแบบการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วม มี ๓ รูปแบบ คือ รูปแบบเครือข่ายเชิงพื้นที่ รูปแบบเครือข่ายเชิงประเด็น และเครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่
ฉัตรชัย สิงห์โต, (๒๕๕๕, หน้า ๑๕).	ขั้นตอนในการสร้างเครือข่าย คือ ร่วมรับรู้ปัญหาร่วมกัน ร่วมกันวางแผนโดยมีกิจกรรม รวมปฏิบัติโดยเป็นขั้นตอน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินและติดตาม

ตารางที่ ๑.๒(ต่อ)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Lewis, P.S., Goodman, S.H., & Fandt, P.M., (2004, p. 292).	ชนิดของเครือข่าย มี ๓ ชนิด คือ เครือข่ายภายใน เครือข่ายยั่งยืน และเครือข่ายพลวัต
Starky, P., (1997, p. 18).	แนวทางในการสร้างเครือข่าย (๑) สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการสร้างเครือข่าย (๒) กำหนดวัตถุประสงค์ (๓) จัดตั้งกลุ่มแกน (๔) สร้างความรู้สึกมีส่วนร่วม (๕) ส่งเสริมในเรื่องการบริหาร (๖) สนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย (๗) มีการติดตามและประเมินผล และ (๘) มีการจัดอบรมเพื่อฟื้นฟูความรู้
Doherty, A., (1998 : 61-63).	ลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่าย คือการนำเสนอ การสื่อสาร และการทำให้เกิดความสัมพันธ์
Parson, R. [2007, July 23].	สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้บนเครือข่ายเป็น ๓ ลักษณะ คือ เครือข่ายรายวิชา เครือข่ายสนับสนุนรายวิชา และเครือข่ายที่เป็นแหล่งทรัพยากรการศึกษา

๑.๖.๒ แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำสตรี

๑) ความหมายเกี่ยวกับผู้นำสตรี

ความหมายของผู้นำสตรีนั้น ได้นักวิชาการในหลายสำนักได้ให้ความหมายอย่างกว้างๆ ไว้ ซึ่งพอจำแนกได้ ดังนี้

ผู้นำ คือ บุคคลที่มีบทบาทหรือมีอิทธิพลต่อผู้อื่นในองค์กรหรือหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นความคิดหรือพฤติกรรมการทำงาน^{๒๖} และเป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือการเลือกตั้งหรือการยกย่องจากกลุ่มให้ทำงานของตำแหน่งผู้นำ^{๒๗} ผู้นำสามารถสร้างควมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้เกิดขึ้นแก่หน่วยงานนั้นๆ ได้^{๒๘} ผู้นำจะเป็นผู้กำหนดปัญหา วางแผน ตัดสินใจและรับผิดชอบต่อการทำงานในองค์กรของกลุ่ม ทีม แผนงาน หรือองค์การโดยรวม ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้นำในระดับใด ผู้นำจะเป็นบุคคลที่ได้รับความคาดหวังว่าเป็นบุคคลที่ทำให้้องค์การประสบความสำเร็จและบรรลุผล

^{๒๖} เอกชัย กี่สุพันธ์, การบริหาร : ทักษะและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๓๘), หน้า ๙๘-๙๙.

^{๒๗} เสาวนิต เสาธานนท์, ภาวะผู้นำ, (นครราชสีมา : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^{๒๘} ยงยุทธ เกษสาคร, ภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม, (กรุงเทพมหานคร : เอส แอนด์ ดี กราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๔๔.

สำเร็จ^{๒๙} ดังนั้น ผู้นำจึงมีบทบาทหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปกครองในหมู่บ้าน คือ ๑) เพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างบุคคลที่เป็นความขัดแย้งและเกิดขึ้นในสังคมเนื่องจากความแตกต่างระหว่างคุณค่าหรือจุดหมายปลายทางหรืออาจเกิดจากพฤติกรรมที่ขัดต่อสังคมจนกระทั่งเป็นอันตรายต่อบุคคลอื่น ๒) เพื่อคุ้มครองบุคคลให้ปลอดภัยจากการเมืองใดๆ และได้รับหลักประกันในสิทธิเสรีภาพ ๓) รักษาความเรียบร้อย ส่งเสริมความมั่นคงและสวัสดิการสังคม ๔) พัฒนาและสร้างความเจริญก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจและ ๕) เพื่อความอุดมสมบูรณ์และความมั่นคงในด้านนี้ให้แก่สมาชิกในสังคม^{๓๐}

คำว่าผู้นำสตรีนั้น ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากนักจิตวิทยาและนักวิชาการต่าง ๆ ที่ให้แสดงความคิดเห็นว่า จากสภาพที่เกิดขึ้นหญิงมีความเป็นศัตรูต่อธรรมชาติน้อยกว่าผู้ชาย จึงทำให้ในชุมชนปัจจุบันมีการยอมรับผู้หญิงในการดำเนินงานต่างๆ ในหน้าที่ผู้นำมากขึ้น โดยอุดมการณ์ในการเป็นแม่ในเพศหญิงทำให้ผู้หญิงไม่เห็นแก่ตัวและมุ่งรักษาความต่อเนื่องของสรรพสิ่งในโลกมากกว่าผู้ชาย ในขณะที่ผู้ชายใช้อำนาจต่างๆ เพื่อแสดงถึงความสามารถในการควบคุมการปกครอง จึงทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เปลี่ยนทัศนคติเลือกที่จะให้ผู้หญิงเป็นผู้นำทางด้านการปกครอง^{๓๑}

ผู้นำเพศหญิงจะนำเอาประสบการณ์ในสังคมและความสัมพันธ์ในบ้านมาปรับปรุงในการบริหารงานให้เข้ากับที่ทำงาน ชอบให้รางวัลจึงทำให้สมาชิกในองค์กรยอมรับบทบาทการเป็นผู้นำของผู้หญิง^{๓๒}

จากความหมายและคำนิยามข้างต้นของการยอมรับบทบาทการเป็นผู้นำของสตรี พอสรุปได้ว่า ผู้นำสตรี หมายถึง สตรีที่มีบทบาทหรือมีอิทธิพลต่อผู้อื่นในองค์กรหรือหน่วยงานไม่ว่าจะ

^{๒๙} รังสรรค์ ประเสริฐศรี, **การจัดการสมัยใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๒๑๙.

^{๓๐} สุพัตรา สุภาพ, “บทบาทและความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา ประชาบาลขององค์กรบริหารส่วนจังหวัดสงขลา”, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๔), หน้า ๗๔.

^{๓๑} Susan Griffin, **Organizational Behavior**, (New York: Houghton Mifflin Company, 1983), p.9. อ้างใน ศุภวัชน บัวดีบ, **คุณลักษณะผู้นำทางการเมืองสตรีที่พึงประสงค์ตามทัศนะของประชาชนอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย, การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑.

^{๓๒} Judy Resener, **Clear speech: pronunciation and listening comprehension in North American English : student's book**, 2nd ed., (Cambridge: Cambridge University Press, 1990), p.13. อ้างใน ศุภวัชน บัวดีบ, **คุณลักษณะผู้นำทางการเมืองสตรีที่พึงประสงค์ตามทัศนะของประชาชน อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย, การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, หน้า ๑๑.

เป็นความคิดหรือพฤติกรรมการทำงานและเป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือการเลือกตั้งหรือการยกย่องจากกลุ่มให้ทำงานของตำแหน่งผู้นำ

จากความหมายเกี่ยวกับผู้นำสตรีที่นักวิชาการต่างๆ ได้แสดงทัศนะเอาไว้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ ประมวลความหมายหลัก เพื่อประกอบการศึกษาความหมายเกี่ยวกับผู้นำสตรี โดยมีความหมายหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๑.๓

ตารางที่ ๑.๓ ความหมายหลักที่นักวิชาการหรือนักวิจัยทำการศึกษาความหมายเกี่ยวกับผู้นำสตรี

นักวิชาการหรือนักวิจัย	ความหมายหลัก
เอกชัย กี่สุพันธ์, (๒๕๓๘, หน้า ๙๘-๙๙). เศวานิต เศษมานนท์, (๒๕๔๒, หน้า ๒). ยงยุทธ เกษสาคร, (๒๕๔๕, หน้า ๔๔). รังสรรค์ ประเสริฐศรี, (๒๕๔๙, หน้า ๒๑๙). สุพัตรา สุภาพ, (๒๕๓๔, หน้า ๗๔).	๑. ผู้นำ คือ บุคคลที่มีบทบาทหรือมีอิทธิพลต่อผู้อื่น ในองค์กรหรือหน่วยงาน ๒. บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือการเลือกตั้งหรือการ ยกย่องจากกลุ่มให้ทำงานของตำแหน่งผู้นำ ๓. ผู้นำสามารถสร้างควมมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิผลให้เกิดขึ้นแก่หน่วยงานนั้นๆ ๔. ผู้นำจึงมีบทบาทหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบต่อชุมชน เกี่ยวกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครอง
Susan Griffin, (1983, p.9). อ้างใน ศุภวัชน บัวดี, (๒๕๕๓, หน้า ๑๑). Judy Resener, (1990, p.13). อ้างใน ศุภวัชน บัวดี, (๒๕๕๓, หน้า ๑๑).	๑. ผู้นำสตรีมีความเป็นศัตรูต่อธรรมชาติน้อยกว่า ผู้ชาย ๒. ผู้นำสตรี มีการผสมผสานประสบการณ์ในสังคม และความสัมพันธ์ในบ้านมาประยุกต์ใช้กับการปกครอง

๒) แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำสตรี

คุณลักษณะเป็นตัวชี้สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่แสดงบทบาทของตนเองได้ ลักษณะของความเป็นผู้นำที่ดีจะทำให้บทบาทที่กระทำไปประสบความสำเร็จหรือเป็นไปในแนวทางที่ดี

๒.๑) คุณลักษณะ ๓ ด้านของผู้ที่เป็นผู้นำของสตรีควรมีดังนี้

(๑) คุณลักษณะส่วนตัว ประกอบด้วย มีบุคลิกที่กล้าแสดงออก กล้าพูด มีภาวะผู้นำสูง อดทนทำงานหนัก ขยันขันแข็ง ทุ่มเทและมีความตั้งใจในการทำงาน อุทิศเวลาให้กับงานอย่างเต็มที่ขณะเดียวกันมีมนุษยสัมพันธ์และสามารถปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นได้ วางตัวเป็นกันเองกับประชาชน มีทำที่เป็นมิตร สนใจและเอาใจใส่ความเป็นอยู่ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

(๒) ชีวิตครอบครัว ประกอบด้วย หน้าที่การงาน การมีส่วนร่วมในชุมชน ดำเนินกิจกรรมตามนโยบายที่วางไว้ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการดำเนินงานด้วย

(๓) บทบาทที่ชุมชนคาดหวัง บทบาทของผู้นำถือเป็นพฤติกรรมที่ประชาชนคาดหวังว่าเป็นสิ่งที่ควรจะมีการแสดงออก ไม่ว่าจะเกี่ยวกับการตัดสินใจหรือการตกลงให้มีการกระทำนั้น ๆ ตามหน้าที่ทางสังคมการเมือง โดยที่การผู้นำจะสร้างความพึงพอใจให้แก่ทุกคนในชุมชนนั้น มิใช่เป็นเรื่องง่าย เพราะไม่เพียงแต่ต้องเผชิญกับความยุ่งยากจากบุคคลภายในชุมชนเอง แต่ยังต้องเผชิญกับชุมชนภายนอกด้วย นอกจากนี้แล้วความเป็นผู้นำยังจะต้องเผชิญกับปัญหาการกระทำของมนุษย์และปฏิกิริยาของผู้ตามอีกด้วย อันเป็นงานขั้นพื้นฐานให้งานสำเร็จ ซึ่งบทบาทของผู้นำที่ชุมชนคาดหวังให้เกิดขึ้น กล่าวได้ว่า บทบาทของผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญในการรวมกลุ่มและจูงใจชุมชนไปยังเป้าหมาย อันก่อให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติงานและเสริมสร้างความก้าวหน้าขององค์กรหรือหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้นำยังมีหน้าที่ในการบริหารคน วัสดุ และภาวะสิ่งแวดล้อมทางการบริหาร เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพตามนโยบายที่กำหนดไว้ ผู้นำยังจำเป็นต้องเป็นบุคคลที่มีคุณภาพสูง นอกจากจะมีคุณวุฒิที่จะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารชุมชนแล้ว ยังต้องเป็นผู้มีความสามารถ ความเก่ง ฉลาดรอบรู้ ที่สำคัญจะต้องเป็นนักบริหารที่มีความสามารถ สามารถบริหารจัดการได้อย่างดีเลิศใน ๓ ด้าน คือบริหารงาน บริหารคน บริหารเศรษฐกิจ คือสามารถบริหารได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพและจะต้องเป็นคนที่ชอบเรียนรู้ เปิดใจตนเองให้ก้าวทันโลกตลอดเวลา รวมทั้งจะต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานด้านการบริหารมาแล้วเป็นอย่างดี ผู้นำจะต้องเป็นผู้มีคุณประโยชน์ ทำงานเพื่อส่วนรวมด้วยความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่พวกพ้อง ไม่ทำหน้าที่เพื่อหาผลประโยชน์ส่วนตัว มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย คือ มีพลังกำลังเพราะต้องทำงานหนัก มีความพร้อมด้านจิตใจที่สามารถทนต่อแรงกดดันและสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี มีความพร้อมที่จะเข้ามาทำงานด้วยความเต็มใจอย่างแท้จริง

ผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความตื่นตระหนก สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าด้วยความเชี่ยวชาญ ผู้นำจะต้องมีคุณลักษณะชีวิตดี มีพื้นฐานการดำเนินชีวิตแบบเสมอต้นเสมอปลาย มีความเมตตา กรุณาต่อประชาชน คนด้อยโอกาสในสังคม มีความมั่นคงในอารมณ์อดกลั้นและชอบธรรมอยู่เสมอ ไม่ใช้อำนาจหรืออิทธิพลข่มขู่บังคับผู้ที่ด้อยกว่า มีความสุภาพอ่อนน้อม ไม่ถือตัว มีความขยันขันแข็ง เป็นคนกล้าหาญ กล้ารับผิดชอบ กล้าตัดสินใจไม่โยนความผิดให้ผู้อื่น

๒.๒) การมีภาวะผู้นำของผู้นำสตรี

ความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรขึ้นอยู่กับตัวผู้นำ และภาวะผู้นำสามารถใช้อิทธิพลดึงดูดใจและผลักดันคนให้ยินยอมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการดำเนินกิจการต่าง ๆ

ขององค์กร^{๓๓} ตลอดจนความสามารถในการวางแผน การจัดองค์การสื่อสาร การแก้ปัญหา การตัดสินใจ และการจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติงานให้เป็นไปตามเป้าหมายขององค์กรได้นั้นย่อมขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำเช่นกัน ดังนั้นลักษณะและวิธีการทำงานของผู้นำย่อมแตกต่างกันไปตามบุคลิกภาพ อุปนิสัยใจคอ ปรัชญาหรือแนวความเชื่อถือ ซึ่งวิธีการทำงานแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะตน ซึ่งความเป็นผู้นำ ๓ แบบ คือ ผู้นำแบบเผด็จการ (Autocratic) ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic) และผู้นำแบบปล่อยตามสบาย (Laissez Faire)^{๓๔}

ผู้นำถือว่าเป็นตัวหลักที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์กรหรือหน่วยงาน ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและต่อผลงานส่วนรวม รวมทั้งต่อวิธีการปฏิบัติงานและผลงาน ดังนั้น ภาวะผู้นำสตรีจึงหมายถึงคุณลักษณะส่วนตัวของสตรีที่แสดงออกมาในอันที่จะทำให้การดำเนินงานของหน่วยงานบรรลุซึ่งเป้าหมายและความสำเร็จที่ได้วางไว้ แต่การดำเนินงานยังมีข้อได้เปรียบและข้อจำกัดอยู่บ้าง ซึ่งพบว่า การเป็นผู้นำสตรีมักประสบปัญหาในระยะแรกของการทำงาน แต่เมื่อได้แสดงบทบาทเป็นที่ยอมรับของประชาชนแล้ว เพศก็มีได้เป็นอุปสรรคต่อการทำงานแต่อย่างไร สิ่งที่น่าสังเกตคือ ผู้นำสตรีจะมีความกระตือรือร้น ตั้งใจในการปฏิบัติงาน แสวงหาความรู้เพิ่มเติมและมีความคิดริเริ่มในการทำงานมากกว่าผู้ชาย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความพยายามส่วนตัวและหรือมีความกระตือรือร้นทั้งทางตรงและทางอ้อม จากกลุ่มสตรีต่าง ๆ เพื่อสร้างการยอมรับในเรื่องสิทธิของสตรีให้เกิดแก่สังคม สิ่งที่ได้เปรียบผู้นำชายคือ ในเรื่องการประสานงานและประชาสัมพันธ์ โดยสตรีมักอาศัยความสุภาพอ่อนโยน ตามนิสัยของสตรีในการทำงาน สิ่งนี้นับว่าเป็นประโยชน์อย่างมาก ในการขอความร่วมมือช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการ เอกชนชาวบ้าน เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของตนเอง ความสามารถทางด้านอื่น ๆ เปรียบเทียบผู้นำสตรีและผู้นำชายมีความใกล้เคียงกัน ยกเว้นงานที่ต้องปฏิบัติในพื้นที่ทุรกันดาร งานที่ต้องเสี่ยงภัย งานที่ต้องอาศัยความเด็ดขาดผู้นำชายสามารถทำได้ดีกว่า นอกจากนี้แล้ว ผู้นำสตรียังมีปัญหาหรือภาระในการดูแลครอบครัว ทำให้ไม่สามารถทุ่มเทเวลาในการปฏิบัติงานได้มากเท่ากับผู้นำชาย แต่ด้วยความมุ่งมั่น อดทนในการทำงาน การยึดปรัชญาไว้เป็น

^{๓๓} อนุชิต กาญจนานุชิต, ภาวะผู้นำท้องถิ่นกับการพัฒนาเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณีนายกเทศมนตรีนคร ยะลา, ภาควิชาพัฒนาบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖.

^{๓๔} เอกชัย กี่สุขพันธ์, การบริหารทักษะการปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ, ๒๕๓๘), หน้า ๗๗.

เครื่องเตือนตนในการปฏิบัติงาน และยึดหลักของการเป็นผู้นำ (LEADERSHIP) ซึ่งมีผลสะท้อนต่อวิธีปฏิบัติงานและผลงานขององค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ได้^{๓๕}

๓) ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ

นักวิชาการและนักวิจัยหลายท่าน ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีของผู้นำ ดังจะเห็นได้จากทฤษฎีผู้นำ ดังนี้

(๑) ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ

(๑.๑) ทฤษฎีมหาบุรุษ (great man theory) ผู้นำเกิดขึ้นจากการที่บุคคลมีคุณลักษณะพิเศษที่ตกทอดกันมา การเปลี่ยนแปลงในชีวิตสังคมหรือในกลุ่ม จะเป็นผลมาจากบุคคลประเภทนี้ ซึ่งเป็นผู้มีความสามารถ มีความฉลาดผิดไปจากคนอื่น ดังนั้น การเกิดภาวะความเป็นผู้นำจึงเป็นไปในลักษณะประเพณีสืบทอดกันมา^{๓๖}

(๑.๒) ทฤษฎีสถานการณ์ (situational theory) ผู้นำเกิดขึ้นจากสถานการณ์สิ่งแวดล้อมต่างๆ ซึ่งเป็นพลังภายนอก เป็นพลังที่ตัวผู้นำเอง ไม่สามารถควบคุมได้ หรือถ้าควบคุมได้ก็เป็นเพียงส่วนน้อย เช่น สงครามทำให้เกิดวีรบุรุษ (ผู้นำ) สถานการณ์สิ่งแวดล้อมเหล่านี้จะเป็นพลังผลักดันให้เกิดผู้นำขึ้น ดังนั้นภาวะผู้นำที่จะเกิดขึ้น จึงขึ้นอยู่กับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญประวัติศาสตร์ของโลกคือประวัติของผู้ยิ่งใหญ่ ตามแนวคิดนี้ นักจิตวิทยาสังคมได้ยึดถือในการศึกษาความเป็นผู้นำในสถานการณ์ต่างๆ และได้พยายามให้รายชื่อของคุณสมบัติต่างๆ ที่ทำให้ผู้นำแตกต่างไปจากผู้ตาม ทฤษฎีบุคคลผู้ยิ่งใหญ่

(๑.๓) ทฤษฎีทางสังคมมิติ (social metric approach) ผู้นำเกิดขึ้นเพราะความนิยมชมชอบและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคมนั้น และได้เลือกขึ้นมาเป็นผู้นำ ดังนั้น ภาวะความเป็นผู้นำจึงขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ ความรู้และความสามารถของผู้นำที่ได้ถูกเลือกขึ้นมา

๔) กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับผู้นำสตรี

บริษัท Caliper ซึ่งเป็นบริษัทให้คำปรึกษาด้านการจัดการให้กับองค์กรชั้นนำทั่วโลก ได้ศึกษาถึงข้อดีของการมีผู้นำเป็นผู้หญิง พบว่าผู้หญิงนั้นจะมีลักษณะการเป็นผู้นำที่แตกต่างไปจากผู้ชาย ผู้นำหญิงมีจุดเด่นอยู่ที่มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความยืดหยุ่นในการทำงานสูง และมีมนุษยสัมพันธ์ดีกว่าผู้ชาย ทำให้ผู้หญิงสามารถเข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง และได้รับรู้ข้อมูลจากทุกฝ่ายในการประเมินสถานการณ์ ทำให้มีการตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องและแม่นยำมากขึ้น

^{๓๕} มนัชญา โรจนไพฑูรย์ทิพย์, “การศึกษาวิเคราะห์สถานภาพสตรีที่เป็นผู้นำชุมชน : กรณีศึกษาในเขตเทศบาล ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏเลย), ๒๕๔๕, หน้า ๖๖ – ๗๓.

^{๓๖} โสภา ชูพิกุลชัย, จิตวิทยาสังคมประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๗๔-๗๗.

นอกจากนี้ ผู้นำหญิงยังมีความสามารถในการโน้มน้าวใจหรือชักจูงให้ผู้อื่นเห็นคล้อยตามตัวเองได้ เพราะว่าโดยเนื้อแท้แล้วผู้หญิงมีลักษณะของการดูแลเอาใจใส่ผู้อื่นและพยายามที่จะเข้าใจพื้นฐานความเป็นมาของแต่ละคน ทำให้คนที่ทำงานภายใต้ผู้นำหญิงรู้สึกกว่าได้รับการสนับสนุนจากหัวหน้าที่เข้าใจพวกเขา และทำให้เขารู้สึกว่าตัวเองมีค่ามาก

ในการศึกษาครั้งนี้ Caliper ได้ข้อสรุปที่ว่าผู้นำหญิงมีคุณสมบัติเด่น ๆ อยู่ ๔ ด้านที่ทำให้สามารถทำหน้าที่ผู้นำได้ดีเทียบเท่ากับผู้ชาย คุณสมบัติทั้ง ๔ อย่างนี้คือ

- (๑) ผู้นำหญิงมีแรงจูงใจในการทำงานมากกว่าผู้ชาย
- (๒) ผู้นำหญิงมักจะโดนสบประมาทในที่ทำงานมาก่อน ทำให้พวกเธอมีทัศนคติในด้านบวกมาก ๆ และมีความพยายามมากกว่าคนอื่นที่จะทำงานนั้นให้สำเร็จ
- (๓) ผู้นำหญิงสามารถแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการเป็นผู้นำในการทำงานร่วมกันเป็นทีมโดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาและการตัดสินใจ
- (๔) ผู้นำหญิงมีความคิดนอกกรอบ และพร้อมที่จะเผชิญกับความเสี่ยงมากกว่าผู้ชาย^{๓๗}

Esther Wachs Book อดีตนักข่าวของนิตยสาร Forbes มีบทความตีพิมพ์มากมายเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในที่ทำงาน ปัจจุบันเขียนบทความให้กับนิตยสาร Fortune และ Working Woman และยังทำงานเป็นผู้เชี่ยวชาญในการให้คำปรึกษาในการหางานที่นิตยสาร Marie Claire ซึ่งเป็นนิตยสารเกี่ยวกับผู้หญิง

นอกจากนี้ ยังเขียนหนังสือเรื่อง Why The Best Man For The Job Is A Woman โดยได้สัมภาษณ์ ๑๔ ซีอีโอหญิงที่ประสบความสำเร็จในการเป็นผู้บริหารบริษัทชั้นนำทั่วโลก Esther ได้ค้นพบว่าผู้นำหญิงที่ประสบความสำเร็จนั้น ส่วนใหญ่มีคุณสมบัติตรงตามผลการศึกษาของ Caliper และ Esther ยังได้กล่าวเสริมว่าผู้นำหญิงจะต้องมีลักษณะของการคิดนอกกรอบ การมีทัศนวิสัยที่กว้าง การโน้มน้าวผู้อื่นให้คล้อยตาม การเปลี่ยนอุปสรรคให้เป็นโอกาส และจะต้องตามทันเทคโนโลยีใหม่ๆ ของโลกธุรกิจ

Dr.Musimbi Kanyoro ซึ่งเป็นเลขาธิการขององค์กร YWCA โลก (The World Young Women's Christian Association หรือเรียกย่อๆ ว่า World YWCA) เป็นองค์กรเพื่อผู้หญิงและเด็ก มีประเทศสมาชิก ๑๒๕ ประเทศด้วยกัน และประเทศไทยก็เป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกด้วย ได้ออกมากล่าว ยืนยันว่าคุณสมบัติที่ผู้นำหญิงมีนั้นเป็นที่ต้องการของสังคม เพราะว่าในปัจจุบันนี้โลกได้เปลี่ยนไปแล้ว การที่มีแต่ผู้ชายเป็นผู้นำจะเริ่มเป็นอะไรที่ล้าสมัย ในยุคนี้

^{๓๗} Caliper, **The Qualities That Distinguish Women Leaders**, (2005), [Online]. Available : www.caliperonline.com/womenstudy/WomenLeaderWhitePaper.pdf [10 July 2017].

ควรจะมีผู้นำที่เป็นผู้หญิงและผู้ชายคละกันไป โดยการใช้ความสามารถที่แตกต่างกันของผู้นำชายและผู้นำหญิงในการพัฒนาองค์กร เพื่อที่จะทำให้บริษัทและองค์กรต่าง ๆ พัฒนาไปได้เร็วขึ้นกว่าเดิม^{๓๘}

สรุปได้ว่า ผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีอำนาจบารมีที่สร้างสมไว้เป็นเวลานาน ซึ่งอาจจะโดยบรรพบุรุษเป็นผู้สร้างสมให้ หรือตัวผู้นำนั้นได้สร้างสมมาเอง ประกอบกับผู้นำได้มีบทบาทที่สำคัญในชุมชน และเป็นผู้สร้างประโยชน์ให้กับชุมชนนั้นๆ ผู้นำแบบเป็นทางการ คือผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการ ให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นตัวแทนของทางราชการ ในการพัฒนาตามบทบาทหน้าที่ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำแบบไม่เป็นทางการ คือเป็นผู้นำที่ได้รับการยกย่อง ยอมรับ เคารพนับถือ ไว้วางใจ ให้เป็นผู้นำ แต่มิได้มีตำแหน่งหน้าที่ในทางราชการ ได้แก่ ผู้นำกลุ่มอาชีพก้าวหน้า ผู้นำกลุ่มอาวุโส ผู้นำทางศาสนา หมอพื้นบ้าน ผู้นำกลุ่มเยาวชน ผู้นำทางการศึกษา คณะกรรมการหมู่บ้าน อาสาสาธารณสุขมูลฐาน (อสม.) และคณะกรรมการพัฒนาเด็กเล็ก ภาวะความเป็นผู้นำประกอบด้วยมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง มีทักษะในการวิเคราะห์และจัดการความขัดแย้ง มีเจตคติต่อการจัดการความขัดแย้งในชุมชน มีการรับรู้บทบาทของผู้นำชุมชน และความมีบารมีของผู้นำชุมชน ความเป็นกลาง ความมีเหตุมีผล

จากแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำสตรีที่นักวิชาการต่างๆ ได้แสดงทัศนะเอาไว้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ ประมวลแนวคิดหลัก เพื่อประกอบการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำสตรี โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๑.๔

ตารางที่ ๑.๔ แนวคิดหลักที่นักวิชาการหรือนักวิจัยทำการศึกษานำแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำสตรี

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
อนุชิต กาญจนานุชิต, (๒๕๔๑, หน้า ๑๖). เอกชัย กี่สุขพันธ์, (๒๕๓๘, หน้า ๗๗). มนัชนา โรจนไพฑูรย์ทิพย์, (๒๕๔๕, หน้า ๖๖ – ๗๓). โสภา ชูพิกุลชัย, (๒๕๒๒, หน้า ๗๔-๗๗).	๑. คุณลักษณะ ๓ ด้านของผู้ที่เป็นผู้นำของสตรีควรมี คือ คุณลักษณะส่วนตัว ชีวิตครอบครัว และบทบาทที่ชุมชนคาดหวัง ๒. ความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรขึ้นอยู่กับตัวผู้นำ ๓. ภาวะผู้นำสตรีจึงหมายถึงคุณลักษณะส่วนตัวของสตรีที่แสดงออกมาในอันที่จะทำให้การดำเนินงานของหน่วยงานบรรลุซึ่งเป้าหมายและความสำเร็จที่ได้วางไว้ ๔. ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ ได้แก่ ทฤษฎีมหาบุรุษ ทฤษฎีสถานการณ์ และทฤษฎีทางสังคมมิติ

^{๓๘} ศศิภัทรา ศิริวาโท, ผู้นำหญิง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://info.gotomanager.com/news/details.aspx?id=91639> [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

ตารางที่ ๑.๔ (ต่อ)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
Caliper, [Online]. [10 July 2017]. ศศิภัทรา ศิริวาโท, , [ออนไลน์, ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐].	๑. คุณสมบัติของผู้หญิง ๔ ด้านที่ทำให้ทำงานได้ดี เทียบเท่าผู้ชาย คือ มีแรงจูงใจในการทำงานมากกว่า มีทัศนคติเชิงบวกมากกว่า มีการทำงานเป็นทีม และมีความคิดนอกกรอบ ๒. ควรใช้ความสามารถที่แตกต่างกันของผู้นำชายและผู้นำหญิงในการพัฒนาองค์กรให้เร็วขึ้นกว่าเดิม

๑.๖.๓ แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงทางพุทธศาสนา

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาในมหาปริณิพพานสูตร ได้ทราบถึงเหตุการณ์อันเป็นสาระที่เกี่ยวข้องกับการทำให้พระพุทธศาสนาเกิดความมั่นคงขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าดังนี้

๑) ความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาในมหาปริณิพพานสูตร

ตามเหตุการณ์หลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนิมิตโอภาสเรื่องทีพระองค์ทรงเจริญอิทธิบาทแล้วจะทรงมีพระชนมายุอยู่ได้ตลอดกับ เพื่อให้พระอานนท์กราบทูลอาราธนาให้ดำรงอยู่ แต่พระอานนท์ถูกมารดลใจ จึงมิได้ทูลอาราธนา เมื่อพระอานนท์ไม่ทูลอาราธนา พระพุทธองค์จึงรับสั่งให้ท่านออกไป ซึ่งท่านก็ได้หลีกไปอยู่ที่โคนไม้ไม่ห่างจากพระพุทธองค์ มารจึงได้เข้ามาทูลขอให้พระพุทธองค์ปรินิพพาน โดยอ้างถึงพระดำรัสที่พระพุทธองค์ได้ตรัสกับตนว่า

พระองค์จะยังไม่ปรินิพพาน ตราบเท่าที่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกทั้งหลาย อุบาสิกาทั้งหลาย ผู้เป็นสาวกสาวิกาของพระองค์ ยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก้อ้วล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว ยังบอกแสดงบัญญัติ กำหนด เปิดเผย ทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรามไม่ได้ บัดนี้พระสาวกสาวิกาของพระองค์ มีคุณสมบัติตามที่พระองค์ทรงต้องการแล้ว ขอจงปรินิพพานเถิด

และอ้างถึงพระดำรัสที่พระพุทธองค์ได้ตรัสกับตนว่า “พระองค์จะยังไม่ปรินิพพาน ตราบเท่าที่พรหมจรรย์คือศาสนาของพระองค์ยังไม่บริบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้จักกันโดยมาก มั่นคงดี จนกระทั่งเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดี” มารก็ได้กราบทูลว่า “ศาสนาของพระองค์บริบูรณ์ตามที่พระองค์ทรงต้องการแล้ว ขอจงปรินิพพานเถิด”^{๓๙}

^{๓๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖๘/๑๑๓-๑๑๖.

มารมาทวงสัญญาจากพระพุทธเจ้า เพราะพระองค์ได้ตรัสข้อความนี้เมื่อแรกตรัสรู้ ขณะประทับอยู่ที่ต้นอชปาลนิโครธริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลา^{๔๐} บัดนี้ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นดังที่พระพุทธองค์เคยรับสั่งกับมารแล้ว คือพระสาวกสาวิกาก็มีคุณสมบัติตามที่พระพุทธองค์ทรงต้องการ พรหมจรรย์คือพระศาสนา ก็เป็นดังพระพุทธองค์ทรงต้องการ ซึ่งอรรคถาและภิกขาได้อธิบายคุณสมบัติของสาวกสาวิกาตามพระพุทธประสงค์ว่า “ที่ว่าเป็นผู้เฉียบแหลมได้รับการแนะนำ” หมายถึง เป็นผู้เฉียบแหลมด้วยอำนาจแห่งมรรค เพราะแห่งตลอดสัจจะ ได้รับการแนะนำจนถอนกิเลสทั้งหลายได้ด้วยมรรค มีความแก่กล้า เป็นพหูสูตเพราะได้สดับคำสั่งสอนมาก ทรงจำคำสั่งสอนได้ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม คือปฏิบัติวิปัสสนาที่สมควรแก่อริยธรรม ปฏิบัติตามธรรม คือดำเนินสู่ปฏิบัติที่สมควร เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว สามารถสั่งสอนได้อย่างมีปาฏิหาริย์ หมายถึง สั่งสอนจนนำผู้รับคำสั่งสอนออกจากทุกข์ได้ ปราบปรึบพาได้สมเหตุสมผลด้วยเหตุและอุทาหรณ์ ดำรงหลักคำสั่งสอนของตนไว้ได้ ที่กล่าวมานี้คือ คุณสมบัติของพระสาวกสาวิกาที่พระพุทธองค์ทรงพระประสงค์ คุณสมบัตินี้พระสาวกทั้งหลายได้พากเพียรพยายามกระทำให้มีขึ้นในตนเองเป็นลำดับมา ปัจจุบันแม้จะลดลงไปบ้าง ก็ยังคงสามารถปราบปรามพาได้ได้อยู่จนถึงปัจจุบัน

อรรคถาและภิกขา ได้อธิบายพระพุทธประสงค์ ประเด็นต่อมาของพระพุทธองค์ ซึ่งมารกราบทูลว่าเป็นดังที่ทรงประสงค์แล้วไว้ว่า พรหมจรรย์คือศาสนานั้นรวมเอาไตรสิกขาเข้าไว้ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา บริบูรณ์ คือสำเร็จผลด้วยการที่ภิกษุทั้งหลายได้บรรลุฌาน กว้างขวางคือ ถึงความเจริญ แพร่หลายไปตั้งมั่นในทิศานุทิศ ประชาชนจำนวนมากรู้แห่งตลอดด้วยอำนาจที่ชนจำนวนมากบรรลุธรรม หรือเกื้อกูลแก่ชนจำนวนมาก มั่นคงดี คือถึงความเป็นปึกแผ่น โดยประการทั้งปวง จนกระทั่งเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดี คือเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายที่เป็นวิญญูชนเท่าที่มีทั้งหมดนั้น ประกาศคำสั่งสอนงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลางและงามในที่สุด ที่กล่าวมานี้คือ ความที่พรหมจรรย์ ถึงความเจริญ แพร่หลายมั่นคง ได้รับการประกาศเผยแผ่เป็นอย่างดี ซึ่งช่วงนั้นก็เป็ดังที่พระพุทธองค์ทรงต้องการ ดังนั้น เมื่อมารกราบทูลทวงสัญญา จึงทรงรับว่า อีก ๓ เดือน พระองค์จะปรินิพพาน พรหมจรรย์คือศาสนานั้นได้เจริญแพร่หลายสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ได้รับการประกาศเผยแผ่สืบต่อมา ถึงแม้จะไม่บรรลุถึงประโยชน์สูงสุดเท่ากับสมัยพุทธกาล แต่ก็เป็ประโยชน์เกื้อกูลแก่มหาชนตราบเท่าทุกวันนี้^{๔๑}

^{๔๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๕/๑๓๓.

^{๔๑} พระศรีวิสุทธิโกศล กิตติวิฑฒโน (กิตติวัฒน์ พลวัน), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์มหาปรินิพพานสูตร: ศึกษาเฉพาะกรณีการรักษาหลักพระธรรมวินัย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔ – ๒๖.

สรุปได้ว่า องค์สัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จสวรรคตเมื่อพุทธบริษัทที่มีความพร้อมที่จะจรรโลงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองได้ ด้วยการศึกษาในธรรม การปฏิบัติตามหลักธรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการป้องกันภัยอันเกิดจากการให้ร้ายแก่พระพุทธศาสนา

๒) ศึกษาอดีตเหตุพระพุทธศาสนาเสื่อมจากอินเดีย

ทั้งที่พุทธศาสนาเกิดขึ้นในประเทศอินเดีย แต่ต่อมาในขณะที่พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายและเจริญรุ่งเรืองไปในดินแดนต่าง ๆ พระพุทธศาสนาในอินเดียเองกลับเสื่อมลง จนในยุคหนึ่งกล่าวได้ว่าแทบไม่มีชาวพุทธหลงเหลืออยู่เลย ที่เป็นเช่นนี้น่าจะมาจาก ๒ สาเหตุหลัก คือ

๒.๑) สาเหตุภายใน พุทธศาสนาเป็นศาสนาซึ่งมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ในแง่การปฏิบัติเพื่อมุ่งสู่นิพพานนั้น พระภิกษุสงฆ์คือผู้ที่สละโลก ตั้งใจปฏิบัติธรรมขัดเกลากิเลส ถือเป็นแบบอย่างของชาวพุทธโดยทั่วไป และในแง่การเผยแผ่ศาสนา พระภิกษุสงฆ์ก็อยู่ในฐานะของครูผู้สอน โดยสาธุชนทั่วไปเป็นผู้รับฟังคำสอนแล้วนำไปปฏิบัติ และทำบุญให้การสนับสนุนในการดำรงชีพ และการปฏิบัติศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์ ในระยะแรกพระภิกษุสงฆ์ที่บรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์มีอยู่เป็นจำนวนมาก ปฏิบัติตนเป็นผู้นำ เป็นแบบอย่างแก่พระภิกษุสงฆ์อื่นในการเผยแผ่พระศาสนา พระภิกษุสงฆ์ส่วนใหญ่ต่างมีความศรัทธาในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแน่นแฟ้น เป้าหมายการบวชในสมัยนั้นคือ บวชเพื่อมุ่งพระนิพพานกันจริง ๆ ให้ความสำคัญทั้งพระปริยัติธรรมและปฏิบัติธรรมควบคู่กันไป นอกจากนี้ ยังทำหน้าที่เผยแผ่สั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติตามต่อไป พระพุทธศาสนาจึงเจริญรุ่งเรืองขึ้นอย่างรวดเร็ว

ต่อมาผู้บรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์มีน้อยลง ในหมู่พระภิกษุสงฆ์ก็มีทั้งผู้ที่มีใจรัก มีความเชี่ยวชาญทางด้านพระปริยัติธรรมและผู้เชี่ยวชาญในด้านธรรมปฏิบัติ แต่เนื่องจากการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นสิ่งที่สามารถวัดความรู้ได้ สามารถจัดการศึกษาเป็นระบบและให้วุฒิการศึกษาได้ ในขณะที่ธรรมปฏิบัตินั้น เป็นสิ่งที่รู้เฉพาะตน เป็นของละเอียด วัดได้ยาก และเนื่องจากพระภิกษุสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญด้านธรรมปฏิบัติมักมีใจโน้มเอียงไปในทางแสวงหาความสงบสงัด มักไม่ชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ เมื่อเป็นเช่นนี้ หลังจากเวลาผ่านไป พระภิกษุสงฆ์ผู้มีความเชี่ยวชาญด้านพระปริยัติธรรม จึงขึ้นมาเป็นผู้บริหารการปกครองคณะสงฆ์โดยปริยาย^{๔๒} เมื่อผู้บริหารการคณะสงฆ์เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระปริยัติธรรม ก็เป็นธรรมที่การส่งเสริมการศึกษาของสงฆ์จะเน้นหนักในด้านพระปริยัติธรรมเป็นหลัก แต่เมื่อตนไม่คึกเคย ไม่มีความชำนาญ การสนับสนุนก็ทำได้ในขอบเขตหนึ่งเท่านั้น พระภิกษุสงฆ์รุ่นใหม่ ๆ จึงมักได้รับการฝึกอบรมในด้านพระปริยัติธรรมเป็นหลัก ส่วนธรรมปฏิบัติก็ค่อย ๆ ลดน้อยถอยลง

^{๔๒} Kitagawa, Joseph M., **Buddhism and social change : A Historical Perspective**. 1980, p. 89.

การศึกษาพระปริยัติธรรมนั้น ในยุคแรก ๆ ศึกษาเพื่อเน้นให้เข้าใจในพุทธพจน์คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อนำมาใช้ในการประพฤติปฏิบัติ แต่ต่อมาเมื่อศึกษามากขึ้น ก็มีพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นนักคิด นักทฤษฎีจำนวนหนึ่ง ทนการท้าทายจากนักคิดปรัชญาของศาสนาอื่น ๆ ไม่ได้ เมื่อถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องอภิปรัชญา เช่น โลกนี้โลกหน้าว่ามีจริงหรือไม่ จิตมีการรับรู้ได้อย่างไร โลกเป็นอยู่อย่างไร มีจริงหรือไม่ เป็นต้น จึงพยายามหาเหตุผลทางทฤษฎีตามแนวคิดในทางพระพุทธศาสนาและใช้การให้เหตุผลทางตรรกศาสตร์มาอธิบายปัญหาเหล่านี้ ทั้ง ๆ ที่คำถามเหล่านี้เป็นคำถามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์ เพราะถือว่าไม่เกิดประโยชน์มีแต่จะเป็นเหตุให้ถกเถียงทะเลาะเบาะแว้งกัน ทรงอบรมสั่งสอนแต่ในสิ่งที่นำไปสู่การขัดเกลากิเลส มุ่งสู่พระนิพพาน ซึ่งเมื่อถึงจุดนั้นแล้ว ผู้ปฏิบัติก็ย่อมจะเข้าใจสิ่งเหล่านี้ได้เอง

หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เมื่อปฏิบัติจนเข้าถึงแล้ว ผู้ปฏิบัติย่อมเห็นตรงกัน เป็นภาวณามยปัญญา (ความรู้แจ้งที่เกิดจากความเห็นแจ้ง) แต่เมื่อพยายามพิสูจน์ด้วยความคิดทางตรรกศาสตร์ ด้วยจิตมยปัญญา (ความรู้คิด) ไม่ได้รู้แจ้งด้วยตนเองเพราะไม่เห็นแจ้ง ย่อมมีความคิดแตกต่างหลากหลาย ผลก็คือนักทฤษฎีของพระพุทธศาสนาเองก็มีความเห็นไม่ตรงกัน ทะเลาะถกเถียงกันเอง เกิดเป็นแนวคิดของสำนักต่าง ๆ และแตกตัวเป็นนิกายต่าง ๆ ในที่สุด^{๔๓} มีนักทฤษฎีในพระพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียงเกิดขึ้นจำนวนมาก เช่น นาคารชุน อสังคะ วสุพันธ์ุ ทิคนาคะ ภาววิเวก ธรรมกิริติ ศานตรักษิตะ เป็นต้น^{๔๔}

แนวคิดของพระนักทฤษฎีเหล่านี้มีความลึกซึ้งมาก จนแม้นักวิชาการทางตะวันตกปัจจุบันมาเห็นเข้ายังตื่นตะลึง แต่ผลที่เกิดขึ้นก็คือ เกิดความขัดแย้งแตกแยกในหมู่ชาวพุทธ และพระพุทธศาสนาได้กลายเป็นศาสนาที่มีหลักคำสอนสลับซับซ้อน จนชาวบ้านฟังไม่เข้าใจ ประหนึ่งว่าพระพุทธศาสนากลายเป็นศาสนาของพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น แต่ก็มีพระภิกษุสงฆ์เพียงจำนวนน้อยที่รู้เรื่อง และก็ยังคิดเห็นไม่ตรงกันอีก ส่วนชาวพุทธทั่วไปกลายเป็นชาวพุทธแต่ในนาม ไปวัดทำบุญตามเทศกาล ตามประเพณีเท่านั้น ขณะเดียวกัน ก็มีพระภิกษุสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีจำนวนมากกว่า ได้ปฏิบัติตามใจชาวบ้าน ซึ่งต้องการพึ่งพาอำนาจลึกลับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงมีการเล่นเครื่องรางของขลังเวทมนตร์คาถาต่าง ๆ วัตรปฏิบัติย่อหย่อนลงจนถึงจุดหนึ่งเกิดเป็นนิกายตันตระ ซึ่งเลยเถิดไปถึงขนาดถือว่าการเสพกามเป็นหนทางสู่การตรัสรู้ธรรม การดื่มสุราเป็นสิ่งดี เป็นต้น

เมื่อเกิดความแตกแยกภายในพระพุทธศาสนา ทั้งในเรื่องของแนวคิดทฤษฎีที่ทะเลาะเบาะแว้งกันไม่จบสิ้น จนถึงการแตกเป็นกลุ่มเวทมนต์คาถา ซึ่งฉีกแนวทางไปอย่างสุดโต่ง ในขณะที่ธรรมปฏิบัติอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาถูกละเลยไป พระพุทธศาสนาในอินเดียจึงอ่อนแอลง

^{๔๓} Horvey, Peter, **An Introduction to Buddhism**, (2000), pp. 73 – 75.

^{๔๔} Hirakawa, Akira, **History of Indian Buddhism**, (1994), pp. 32-300.

๒.๒) สาเหตุภายนอก ในอินเดีย นอกจากพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีศาสนาอื่น ๆ อีกมาก โดยศาสนาพราหมณ์มีอิทธิพลมากที่สุด เมื่อพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองขึ้น คนหันมานับถือมาก ศาสนาพราหมณ์ก็ลดบทบาทลง ผู้นำในศาสนาพราหมณ์ก็พยายามหาทางดึงศาสนิกกลับคืนอยู่ตลอดเวลา มีการโจมตีพระพุทธศาสนาบ้าง พยายามหยิบยกเอาคำสอนของพระพุทธศาสนาหลายอย่างไปเป็นของตนเองบ้าง ปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมเทพเจ้าที่นับถืออยู่บ้าง จนในที่สุดได้กลายเป็นศาสนาฮินดู ดังตำราเรียนเรื่องศาสนาเมื่อกล่าวถึงศาสนาฮินดู ก็มักจะมีคำว่าพราหมณ์ควบคู่กันไปเสมอ

เมื่อถึงเวลาที่พระพุทธศาสนาเสื่อมลงเนื่องจากความแตกแยกภายในแล้ว ก็ได้มีการเปลี่ยนวิธีการจากการโจมตีพระพุทธศาสนา มาเป็นการผสมกลมกลืนโดยมีปราชญ์ใหญ่ชื่อ คังกระ (ประมาณ พ.ศ. ๑๒๘๐) เป็นผู้นำในการปฏิรูปศาสนาฮินดู มีการเลียนแบบวัดในพระพุทธศาสนา สร้างที่พักนักบวชในศาสนาฮินดู เรียกว่า มณะ เป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่ศาสนาฮินดูขึ้นเป็นครั้งแรก^{๔๕} ทั้งยังมีการปรับเปลี่ยนอื่น ๆ อีกมากมาย ถึงขนาดมีการปรับคำสอนบอกว่า พระพุทธเจ้าคือองค์อวตารปางที่ ๙ ของพระวิษณุ^{๔๖} แล้วนับเอาผู้ที่เคารพนับถือพระพุทธเจ้าเข้าเป็นชาวฮินดูทั้งหมด ทางด้านของพระพุทธศาสนาเองเมื่อมีปัญหาความแตกแยกภายใน ประกอบกับชาวพุทธโดยทั่วไปไม่มีความรู้ในพระธรรมอย่างถ่องแท้ เมื่อพบกับยุทธวิธีของศาสนาฮินดูเข้าเช่นนี้ ชาวพุทธก็ยิ่งสับสน แยกไม่ออกระหว่างพระพุทธศาสนากับศาสนาอื่น ทั้งที่เป็นชาวพุทธก็เคารพนับถือกราบไหว้ พระพรหม เทพเจ้าต่าง ๆ เจ้าพ่อเจ้าแม่ต่าง ๆ ด้วย พระภิกษุสงฆ์เองบางส่วนเปลี่ยนไปเอาใจชาวบ้าน โดยเอารูปปั้นของเทพเหล่านั้นมาไว้ในวัด ให้ชาวบ้านกราบไหว้บูชา ที่สุดชาวบ้านจึงแยกไม่ออก คิดว่าพระพุทธศาสนากับศาสนาฮินดูก็คือสิ่งเดียวกัน ชาวพุทธแต่เดิมก็กลายเป็นชาวฮินดูไปค่อนข้างแล้ว และต่อมาเมื่อเจอเหตุการณ์ครั้งใหญ่ คือ ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๑๖๐๐ กองทัพมุสลิมบุกเข้ายึดอินเดียไล่มาจากทางตอนเหนือและประกาศทำลายพระพุทธศาสนา เผาวัดวาอารามฆ่าพระภิกษุสงฆ์ทั้งมีการให้รางวัลแก่ผู้ที่ตัดศีรษะพระภิกษุสงฆ์มาส่งให้ พระภิกษุสงฆ์จึงต้องสึก มิฉะนั้นก็ต้องอพยพหลบหนีไป พระพุทธศาสนาซึ่งขณะนั้น มีเพียงพระภิกษุสงฆ์จำนวนน้อยที่รู้จักจริงในคำสอนของพระพุทธศาสนา ส่วนชาวพุทธทั่วไปนั้น ขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง ดังนั้น เมื่อพระภิกษุสงฆ์หมด พระพุทธศาสนาก็หมดจากประเทศอินเดียในที่สุด^{๔๗}

จากบทเรียนที่เกิดขึ้นในอินเดียดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาจะต้องประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญคือ ชาวพุทธต้องเป็นชาวพุทธที่แท้จริง มีความรู้ความเข้าใจในคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง โดยต้องศึกษาทั้งปริยัติและปฏิบัติเพื่อให้

^{๔๕} Mayeda, sengaku, **History of Indian Philosophy**, (1990), pp. 73-75.

^{๔๖} Jamanadas, K. **Decline and fall of Buddhism : A Tragedy in Ancient India**, (Samaybuddha mishan, delhi) Chapter 1, p. 1

^{๔๗} Mayeda, Sengaku, **History of indian Philosophy**, (1990), p. 187.

ปฏิเวธ คือผลของการปฏิบัติ นำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตจริง และปัจจัยที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งคือ ชาวพุทธจะต้องมีความสามัคคีกัน เว้นจากการให้ร้ายกัน พระพุทธศาสนาจึงจะมั่นคงอยู่ได้อย่างแท้จริง^{๔๘}

๓) การสร้างความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

ในการสร้างความมั่นคงของพระพุทธศาสนานั้น มีเรื่องที่ต้องทำอยู่ ๒ ประการ เป็นสำคัญคือ

๓.๑) การอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน ในการอบรมศีลธรรมนี้ อาจแบ่งประชาชนออกเป็นกลุ่มใหญ่ คือ

นักเรียน นิสิต นักศึกษา เยาวชนซึ่งอยู่ในระบบการศึกษาล้วนคืออนาคตของชาติ และอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อนในสถานศึกษาต่างๆ อยู่ในภาวะพร้อมที่จะเรียนรู้ ดังนั้น การจัดทำหลักสูตรวิชาศีลธรรมที่ดีมีคุณภาพ การจัดอบรมธรรมะภาคฤดูร้อนแก่เยาวชนรวมทั้งกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดความศรัทธาตั้งตัวในการศึกษาธรรมะ เช่น การแข่งขันตอบปัญหาธรรม จะมีส่วนสำคัญในการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนของชาติ หากรัฐบาลประกาศเป็นนโยบายและให้การสนับสนุนแก่กลุ่มองค์กรชาวพุทธต่างๆ ให้ช่วยกันดำเนินการ ก็จะมีผลดีต่อพระพุทธศาสนาและประเทศชาติในระยะยาวอย่างมาก

ข้าราชการ ข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ จัดเป็นประชาชนกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งในสังคมไทย การที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติให้ข้าราชการและพนักงานของรัฐสามารถลาไปปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการทำงานได้ปีละ ๓-๕ วัน โดยไม่ถือเป็นวันลา นั้นเป็นนโยบายที่ดีมาก และจะดียิ่งขึ้นหากได้สนับสนุนให้ข้าราชการระดับสูงได้กระทำให้ดูเป็นตัวอย่าง กระตุ้นให้ข้าราชการเข้าร่วมโครงการอย่างกว้างขวาง รวมทั้งขยายแนวคิดนี้ไปสู่ภาคเอกชน พนักงานบริษัทต่างๆ ด้วย

ประชาชนทั่วไป รัฐบาลควรประกาศเป็นนโยบาย ให้การสนับสนุนการเผยแพร่ธรรมะ อบรมศีลธรรมแก่ประชาชนตามสื่อต่างๆ ทุกประเภท เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ศึกษาธรรมะตลอดชีวิต และประชาสัมพันธ์ฟื้นฟูธรรมเนียมการบวชพระช่วยเข้าพรรษาให้ครบพรรษาจนกระทั่งรับกฐินเสร็จเรียบร้อย รวมเวลาประมาณ ๔ เดือน เพื่อผู้บวชจะได้มีเวลาศึกษาธรรมะเพียงพอ

นอกจากนี้ อบรมมุขทุกประเภทไม่ว่าเหล่าเบียร์ของมีนเมาหรือการพนันเป็นสิ่งบ่อนทำลายคุณภาพของประชาชนอย่างร้ายแรง เป็นภัยต่อความรุ่งเรืองมั่นคงของชาติในระยะยาว รายได้จากภาษีอากร ค่าธรรมเนียมจากอบายมุขเหล่านี้ไม่คุ้มค่างับคุณภาพของคนและศีลธรรมของสังคมที่เสียไป เหมือนบริษัทใหญ่ๆ ที่มีพนักงานจำนวนมาก แม้ในหมู่พนักงานจะมีผู้ที่ชอบเล่นการ

^{๔๘} พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, มงคลชีวิต ฉบับ “ทางก้าวหน้า”, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทฐานการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๓๗๙ - ๓๘๓.

พนัน เจ้าของบริษัทก็คงไม่คิดตั้งบ่อนภายในบริษัทเพื่อป้องกันรายได้รั่วไหลเพราะได้ไม่คุ้มเสียแต่ควร
 รมรงค้อย่างต่อเนื่องด้วยมาตรการต่างๆ เพื่อให้พนักงานที่ลุ่มหลงในอบายมุขเหล่านี้มีจำนวนลดน้อยลง
 และเลิกไปในที่สุด ดังนั้น รัฐบาลควรเป็นผู้นำในการรณรงค์ให้ประชาชนเลิกอบายมุข ดังโครงการ
 งดเหล้าในเทศกาลต่างๆ และควรเชิดชูเกียรติคุณแก่บุคคลหรือองค์กรที่มีผลงานการรณรงค์ให้เลิก
 อบายมุข และปลูกฝังศีลธรรมแก่ประชาชนที่ได้ผลเป็นรูปธรรมจริง

๓.๒) การสร้างความสามัคคีในหมู่ชาวพุทธ ชาวพุทธทั้งประเทศควรจะ
 สามัคคีกันเป็นปึกแผ่น ไม่หลงใช้กำลังและเวลามาทะเลาะ โจมตี กลั่นแกล้งกีดกัน บั่นทอนกันเอง
 จนเป็นเหตุให้กำลังขอพระพุทธรูปศาสนาโดยรวมอ่อนแอลง นำไปสู่ความล่มสลายดังที่เคยเกิดใน
 ประเทศอินเดีย แต่ควรช่วยกันเผยแผ่ทำนุบำรุงพระพุทธรูปศาสนา ตามความถนัดความสามารถของตน
 อย่างเต็มที่ ซึ่งจะส่งผลเป็นความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธรูปศาสนาโดยรวม การสร้างความสามัคคีใน
 หมู่ชาวพุทธนี้ พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ที่มีความสำคัญมาก หากคณะสงฆ์ไทยมีความสมัครสมานสามัคคีกัน
 และทุนเทศิกษาค้นคว้าคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งปริยัติและปฏิบัติแล้วนำมาเผยแผ่อบรม
 สอนแก่ประชาชนอย่างจริงจัง ปลูกประชาชนให้ตื่นตัวขึ้นมาศึกษาปฏิบัติตามคำสอนของ
 พระสัมมาสัมพุทธเจ้ากันทั่วประเทศ ก็จะเป็นการสร้าง ความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนาที่ได้ผลดีที่สุด
 กล่าวได้ว่า ถ้าสงฆ์สามัคคีกันชาวพุทธโดยรวมก็จะสามัคคีกันตามมาด้วย

นอกจากนี้ผู้ที่มิชอบบาปอย่างมากต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาก็คือ
 สื่อมวลชน เพราะสื่อมวลชนคือผู้ที่สามารถช่วยกระตุ้นให้ประชาชนเห็นถึงความจำเป็นที่ชาวพุทธ
 จะต้องสามัคคีกัน เพราะหากมีแต่ทะเลาะกันจนกระทั่งพระพุทธศาสนาเกิดความระส่ำระสาย
 อ่อนแอ ก็จะเป็นช่องทางให้เกิดการฉวยโอกาส นำเรื่องของความแตกต่างระหว่างศาสนามาเป็น
 เงื่อนไขสู่การแบ่งแยกดินแดน เกิดเป็นสงครามกลางเมืองที่น่าเศร้าใจ เช่นที่เคยเกิดมาแล้วในดินแดน
 ต่างๆ มากมาย ดังโศกนาฏกรรมที่เกิดในบอสเนียและเลบานอน เป็นต้น

หากสื่อมวลชนตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้ ช่วยกันเสนอข่าวที่เสริมสร้าง
 ความมั่นคงของชาติ และพระพุทธศาสนา เช่น ข่าวกิจกรรมการทำความดีของชาวพุทธ การนำเสนอ
 เรื่องราวชีวิตและผลงานของพระภิกษุหรือบุคคลผู้ตั้งใจประพฤติธรรม หรืออุทิศตนเพื่อการเผยแผ่
 พระพุทธศาสนา ซึ่งเรื่องราวดี ๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นสิ่งที่ควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ร่วม
 อนุโมทนา การที่สื่อมวลชนสร้างสรรค์งานที่ดีมีคุณค่า นำมาซึ่งขวัญกำลังใจและความสุข ความปลื้มใจ
 ให้กับประชาชนเช่นนี้ ย่อมถือว่า ได้ใช้ศักยภาพของตนมาสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับพุทธศาสนาได้
 อย่างน่าชื่นชม ตรงกันข้าม การนำเสนอข่าวที่มีแนวทางในเชิงวิพากษ์วิจารณ์นั้น เป็นสิ่งที่ล่อแหลม
 ต่อการเกิดความแตกแยกทางศาสนาอย่างยิ่ง ทั้งที่เนื้อหาของข่าวนั้น มาจากความคิดเห็นของผู้ที่
 เกี่ยวข้องเพียงไม่กี่บุคคล และบุคคลเหล่านั้น อาจมิได้มีเจตนาร้ายเลยก็ตาม แต่ด้วยลักษณะการ
 นำเสนอข่าวที่ต้องใช้ความขัดแย้ง ความรุนแรงมากระตุ้นความสนใจของมวลชนจึงก่อให้เกิดภาพลบที่

อันตราย เพราะสามารถชักนำความคิดของประชาชนส่วนใหญ่ได้ ดังที่ปรากฏว่า ความคิดเห็นของนักคิด หรือของพระภิกษุเพียงไม่กี่รูป ที่ปรากฏผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ นั้น ได้ก่อให้เกิดภาพขัดแย้ง ภาพการโจมตี กันของบุคลากรของพระพุทธศาสนาขึ้นในสายตาและความรู้สึกของประชาชน ทั้งที่ความเป็นจริง บุคลากรของพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ยังคงมีพระภิกษุสงฆ์กว่า ๓๐๐,๐๐๐ รูป ทั่วประเทศไทย ที่ทำความดีอยู่อย่างสงบ

ดังนั้น ทุกคนล้วนมีบทบาทในการสร้างความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนาไม่ว่า จะเป็นพระภิกษุสงฆ์ หรือประชาชน นักเรียน นิสิตนักศึกษา หากทุกคนได้ตระหนักถึงความสำคัญ ของความสามัคคีในหมู่ชาวพุทธ ไม่นิยม ไม่ยกย่อง ไม่ให้ความสำคัญ ผู้ที่ชอบกล่าววิพากษ์วิจารณ์ โจมตีชาวพุทธด้วยตนเอง ไม่ว่าจะโดยอ้อมเหตุใด ๆ ก็ตาม แต่สรรเสริญชื่นชมชาวพุทธที่ตั้งใจให้ท่าน รักษาศีล เจริญสมาธิภาวนา หากได้รู้จักพระภิกษุสงฆ์รูปใดที่ตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรมและทำงาน อุทิศตนเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ไม่ว่าท่านจะพำนักอยู่ในตัวเมืองหรือในชนบท แม้อยู่ในป่า เขาถิ่นทิวทัศน์ดารกัตาม ก็ให้การสรรเสริญยกย่อง นำเรื่องราวมาบอกกล่าวให้ผู้อื่นได้ทราบได้ อนุโมทนา ชาวพุทธที่แท้ต้องมีคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ไม่เป็นคน ถือมงคลตื่นข่าว ไม่เชื่อตามข่าวในทันที แต่มีใจมั่นคงหนักแน่นในพระรัตนตรัย มุ่งมั่นทำความดีต่อไป อย่างไม่ย่อท้อ เมื่อคนจำนวนมากทำอย่างนี้ ก็จะก่อให้เกิดกระแสสังคม ทำให้เกิดเป็นวงจรรอบวก คนทำดี ก็จะมีกำลังใจ ผู้ที่ชอบโจมตี ให้ร้ายคนอื่น เมื่อไม่มีใครนิยมยกย่อง ก็จะลดบทบาทและเปลี่ยนท่าที ของตนมาเป็นทางช่วยกันสร้างสรรค์พระพุทธศาสนาแทน ทำให้เกิดความสามัคคีเป็นปึกแผ่นนำมา ซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา และความสงบร่มเย็นของสังคมโดยรวม

สรุปได้ว่า การรณรงค์ปลูกฝังศีลธรรมแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัยและการ เสริมสร้างความสามัคคีในหมู่ชาวพุทธ เป็นการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน สร้างความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนา ในระยะยาว อันนำมาซึ่งความมั่นคงของชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วย ทั้งยังส่งผลให้สังคมไทย มีความสงบร่มเย็น รองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจได้อย่างมั่นคง เมื่อเศรษฐกิจกับจิตใจพัฒนาควบคู่ กันไปก็ส่งผลเป็นความเจริญที่ยั่งยืน สมบูรณ์ แต่วิถีปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความสำเร็จนี้เป็นเรื่องที่ ละเอียดย่อน ต้องอาศัยคณะรัฐมนตรีที่มีวิสัยทัศน์ มีความเข้มแข็งและมีความกล้าหาญเพียงพอเป็น ผู้นำ โดยมีชาวพุทธทุกหมู่เหล่าทั่วประเทศซึ่งมุ่งหวังความมั่นคงรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนามาร่วม แรงร่วมใจให้ความร่วมมือจึงจะทำได้สำเร็จ^{๔๙}

และในการประชุม เพื่อพิจารณาแก้ไขกฎหมายสร้างเสริมความมั่นคงด้าน พระพุทธศาสนาไว้ว่า ประเทศชาติมั่นคงได้ต้องประกอบด้วยชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งศาสนา เป็นหลัก เป็นแกนกลางที่จะทำให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ถูกต้อง และมั่นคง ทั้งหมดของกฎหมายที่จะดำรง รักษาพระพุทธศาสนาและประเทศชาติ ก็คือ ต้องเป็นไปตามหลักของพระธรรมวินัย และพระภิกษุ

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘๔ - ๓๘๘.

คือผู้ที่ได้ฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงและมีศรัทธาที่จะดำเนินตามรอยพระบาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนั้นพระภิกษุที่แท้จริง คือผู้ที่ได้ฟังพระธรรมมีความเข้าใจแล้วก็รู้จักตัวเอง^{๕๐}

๔) แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในด้านการเรียนรู้ ซึ่งมีผลต่อการประพฤติปฏิบัติและการตัดสินใจในการดำเนินชีวิต การเผยแผ่อาจกระทำได้ในหลายช่องทาง ได้แก่ การพูดคุย การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การจัดอบรม การแจกเอกสาร การนำสาร การชักชวนให้เข้าร่วมกิจการ การเทศนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียงและการบรรยายธรรมทางโทรทัศน์ เป็นต้น

๔.๑) ความหมายเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนา ให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้ว น้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถา ในโอกาสและสถานที่ต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์ จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้น ในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชน ได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา การดำเนินการใดของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น^{๕๑} และการเผยแผ่ หมายถึง ขยายออกไป การทำให้ขยายออกไป ทำสิ่งที่ยิ่งใหญ่อยู่แล้วทำให้ขยายออกไป เช่น การแผ่กุศดาภิเษการของพระเจ้าจักรพรรดิ เช่น พระเจ้าอโศกมหาราชทรงแผ่กุศดาภิเษการ ด้วยการส่งพระมหานิกายไปยังประเทศศรีลังกา^{๕๒} ในการเผยแผ่ข่าวสาร ข้อมูล คำสอน และการโน้มน้าวใจของประชาชนให้เข้าถึงและสามารถปฏิบัติตนตามแนวทางของพระพุทธศาสนานั้น สามารถทำได้โดยผ่านสื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่อสื่อดิจิทัล และสื่อกิจกรรมศาสนา เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อ ค่านิยมที่ลึกซึ้ง การยอมรับที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ เพราะฉะนั้น การเผยแผ่ต้องทำอย่างต่อเนื่องค่อยเป็นค่อยไป และรูปแบบการเผยแผ่ต้องเหมาะสม

^{๕๐} สุจินต์ บริหารวนเขตต์, ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา, ปาฐกถา, ห้องกิจการยุติธรรม ๑ สำนักงานกิจการยุติธรรม อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้นที่ ๙ ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา วันพุธที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dhammahome.com/webboard/topic/28330> [๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

^{๕๑} กรมการศาสนา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๙.

^{๕๒} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การเผยแผ่เชิงรุก, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ หจก.สาณลดา, ๒๕๔๘), หน้า ๓๕.

และทันสมัย^{๕๓} พุทธทาสภิกขุ อธิบายเรื่องการเผยแผ่ไว้อย่างน่าสนใจว่า พระพุทธองค์ไม่ทรงใช้คำว่า ประกาศศาสนา แต่ทรงใช้ว่า จงประกาศพรหมจรรย์ซึ่งมีความหมายว่า แบบแห่งการครองชีวิตอัน ประเสริฐอันประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา ท่านได้อธิบาย ศีล สมาธิ และปัญญาเป็นภาษาง่ายๆ สรุปได้ความว่า ศีล ความระเบียบวินัยที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ สมาธิ คือ การฝึกจิตให้อยู่ในสภาพที่จะทำอะไรได้ตามที่มนุษย์ต้องการ ปัญญา คือ ความรู้ที่ดีที่สุดที่มนุษย์จะต้องรู้ ท่านกล่าวว่า พรหมจรรย์นี้เป็นสิ่งที่อยู่กับตัว จึงขอให้ตนของตนปฏิบัติเองเป็นตัวอย่างดีกว่าเอาแต่พูด เพราะธรรมเป็นสิ่งที่พูดไม่ได้ บรรยายไม่ได้ บรรยายได้แต่ส่วนที่ว่า ให้ไปทำอย่างไร^{๕๔} ขณะเดียวกัน ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถพิจารณาได้จากกลุ่มเป้าหมายได้ คือผู้ฟังหรือผู้รับสารได้ ๒ ประเภทดังนี้ คือการเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน และการเผยแผ่แก่คนทั่วไปที่ยังไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา ในด้านพุทธศาสนิกชนให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากขึ้น จนสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต รักการปฏิบัติธรรม และตระหนักในคุณค่าในทางพระพุทธศาสนา จนกระทั่งช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางออกไป ส่วนด้านบุคคลทั่วไปที่ยังไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนานั้น ก็ให้มีความสนใจในแนวความคิดพื้นฐานหรือหลักธรรมเบื้องต้นของทางพระพุทธศาสนา สร้างทัศนคติที่ดีต่อศาสนาพุทธ จนเกิดความสนใจศึกษาและทดลองปฏิบัติธรรมตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา เช่นลองฝึกสมาธิจนกระทั่งเห็นผล เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุดแล้วหันมานับถือศาสนาพุทธ เป็นชาวพุทธโดยสมบูรณ์^{๕๕}

สรุป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นการเผยแพร่ข่าวสาร ข้อมูล คำสอน และการโน้มน้าวใจของประชาชนให้เข้าถึงและสามารถปฏิบัติตนได้ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา การเผยแผ่สามารถพิจารณาได้จากกลุ่มเป้าหมาย คือผู้ฟังหรือผู้รับสารได้ ๒ ประเภท คือการเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน และการเผยแผ่แก่คนทั่วไปที่ยังไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา

๔.๒) แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือการหิยธรรมะซึ่งมีมากมายหลายหัวข้อไปขยายซึ่งเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการประกาศหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติและใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยวิธีที่ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ศาสนธรรมในปัจจุบันมีหลายวิธี ได้แก่ การเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม

^{๕๓} ทศนิยม จันทร, “การสื่อสารกับการพัฒนาวัฒนธรรมและศาสนา”, เอกสารการสอนชุดวิชาการสื่อสารเพื่อการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๐), หน้า ๓๘๕.

^{๕๔} พุทธทาสภิกขุ, *การทำงานที่เป็นสุข*, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๘), หน้า ๘.

^{๕๕} พระสมชาย ฐานวุฑโฒ, *พุทธวิบัติ ? ตอน อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : วิถีทางที่ไม่ควรมองข้าม*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๕.

การสอนวิปัสสนากรรมฐาน และการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะ จะเลือกใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับ อีกทั้งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นการทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปได้อย่างกว้างขวาง โดยการนำเอาหลักธรรมคำสอนไปทำให้แพร่หลายให้ประชาชนได้นำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข^{๕๖} หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบัน ได้ให้ความสำคัญต่อศาสนทายาท คือ พระภิกษุสงฆ์ผู้ออกเผยแผ่ธรรมเป็นอย่างยิ่ง และต้องพึงพาอาศัยบุคคลภายนอกที่เป็นคฤหัสถ์เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุน หรือที่เรียกว่า อุบาสก อุบาสิกา คือผู้ถึงพระรัตนตรัย เป็นกลุ่มคนที่สำคัญต่อพระพุทธศาสนาสืบเรื่อยมา^{๕๗} วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต ประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันมากมาย ไม่ว่าจะเป็นทรงใช้วิธีไหนก็ตาม เช่น ทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคล รองจังหวะหรือโอกาส เป็นต้น^{๕๘} และในการไปเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ความรู้ความสามารถของคนมีด้วยกันทั้งนั้น แต่ไม่ค่อยจะบรรลุผลตามที่ตนต้องการ คงจะเกี่ยวกับปัญหาเรื่องยุทธศาสตร์ จึงทำให้มีปัญหาและอุปสรรคอื่นๆ มาก บางท่านสอนดีก็ยังไม่ได้ ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะยังมีปัจจัยอะไรหลายอย่าง งานพระธรรมทูตมีความละเอียดอ่อนมาก แล้วยังถูกค่อนข้างขอตัวไปสอนเฉพาะคนไทยด้วยกัน มีการเปรียบเทียบกับพระธรรมทูตทิเบต พระธรรมทูตญี่ปุ่น หรือแม้กระทั่งศรีลังกาที่ประสบความสำเร็จมากกว่า ในการเผยแผ่กับชาวต่างประเทศ ในขณะที่เราประสบความสำเร็จกับคนไทย จึงต้องทำให้หันมามองเหมือนกันว่า เรื่องนี้เป็นเพราะอะไร ก่อนที่จะลงไปเผยแผ่จริงๆ ต้องทำการวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วนแผนทำกันก่อนจะลงมือปฏิบัติการจริง^{๕๙} สำหรับบทบาทหน้าที่ของความเป็นนักเผยแผ่ไว้ในหนังสือ “รวมปาฐกถายอดฮิต” สรุปความได้ว่า เป็นการนำเอาความรู้เอาแสงสว่างหรือเอาธรรมะไปแนะนำเขาที่เรียกว่าชี้ทางบรรเทาทุกข์ ชี้สุขเกษมสันต์ ชี้ทางพระนฤพาน อันพันโคกวิโยคภัย ดังนั้น การที่จะไปจุ่งจิตวิญญาณของชาวบ้าน ไปสื่อสารหลักการให้เขาเข้าใจ นักเผยแผ่ต้องมีข้อมูลประกอบ โดยอาศัยหลักสูตรแห่งความสำเร็จ คือต้องมีคำคมติด ต้องมีสุภาษิตหน่อย อร์อยต้องมีคำกลอน ไม่ว่างนอนต้องมีคำขำ^{๖๐}

^{๕๖} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๑๕๐.

^{๕๗} อีรวาส บำเพ็ญบุญบารมี, โครงการวิจัยธรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเบญจนิภาย, ๒๕๕๐), หน้า ๕๓.

^{๕๘} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตญาโณ), พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕.

^{๕๙} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเผยแผ่เชิงรุก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗.

^{๖๐} พระครูวิจิตรธรรมโกศล, รวมปาฐกถายอดฮิต, (กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๒๗), หน้า ๑๒๖ - ๑๓๐.

ดังนั้นพระนักเผยแผ่ที่ดีจะต้องมีความแม่นยำในหลักของพระพุทธศาสนามีทั้งภูมิธรรมภูมิปัญญาสามารถใช้ภาษาและวิธีสอนที่สามารถสื่อถึงประชาชนได้ มีความสามารถในการใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการเผยแผ่ มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมนั้นได้ดี เป็นผู้มีหลักมนุษยสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และประชาชนนั้นได้ดีมีคุณสมบัติที่เหมาะสมทางด้านการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของวัด และสังคมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมสังคม^{๒๑}

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญต่อศาสนทายาทคือ พระภิกษุสงฆ์ และพืงพาอาศัย อุบาสก อุบาสิกา มาสนับสนุน คือผู้ถึงพระรัตนตรัย เป็นกลุ่มคนที่สำคัญต่อพระพุทธศาสนาสืบเรื่อยมา วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีตประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันมากมาย ไม่ว่าจะทรงใช้วิธีไหนก็ตาม เช่น ทรงใช้อุปายในการเลือกบุคคล รोजงหะหรือโอกาส

จากแนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาที่นักวิชาการต่างๆ ได้แสดงทัศนะเอาไว้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ ประมวลแนวคิดหลัก เพื่อประกอบการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๑.๕

ตารางที่ ๑.๕ แนวคิดหลักที่นักวิชาการหรือนักวิจัยทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระศรีวิสุทธิโกศล กิตติวิฑฒโน (กิตติวัฒน์ พลวัน), (๒๕๔๖, หน้า ๒๔ – ๒๖).	๑. ความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาจากอดีตถึงปัจจุบัน เกิดจากการวางรากฐานที่เข้มแข็งของพระพุทธเจ้า
Kitagawa, Joseph M., (1980, p. 89). Horvey, Peter, (2000, pp. 73 – 75). Hirakawa, Akira, (1994, pp. 32-300). Mayeda, sengaku, (1990, pp. 73-75). Jamanadas, K. (Chapter 1, p. 1). Mayeda, Sengaku, (1990, p. 187).	๑. เหตุพระพุทธศาสนาเสื่อมจากอินเดีย เกิดจาก ๒ สาเหตุ คือ สาเหตุภายใน ได้แก่ พระสงฆ์มีการปฏิบัติธรรมน้อยลง มีนักทฤษฎีจำนวนมากแตกตัวเป็นนิกายต่างๆ สาเหตุภายนอก ได้แก่ การถูกรุกรานจากศาสนาอื่นๆ พระสงฆ์ถูกฆ่า และพุทธศาสนิกชนขาดความรู้ความเข้าใจในหลักของพระพุทธศาสนา

^{๒๑} พระมหานันท อุตถจารี และพระปลัดอาพล สุธีโร, พระธรรมทูตสายต่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔.

ตารางที่ ๑.๕ (ต่อ)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, (๒๕๔๗, หน้า ๓๗๙ – ๓๘๓).	๑. ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาจะต้องประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญคือ ชาวพุทธต้องมีความรู้ทั้งปริยัติและปฏิบัติอย่างถูกต้อง และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ ๒. การสร้างความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ต้องใช้แนวทางในการอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน กับการสร้างความสามัคคีในหมู่ชาวพุทธ
กรมการศาสนา, (๒๕๔๐, หน้า ๙). พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (๒๕๔๘, หน้า ๓๕). ทักษิณีย์ จันทร, (๒๕๓๐, หน้า ๓๘๕).	๑. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ๒. รูปแบบการเผยแผ่ต้องเหมาะสมและทันสมัย
พุทธทาสภิกขุ, (๒๕๓๘, หน้า ๘).	๑. พระพุทธเจ้าได้ทรงใช้คำว่า “ประกาศพรหมจรรย์” แทนคำว่าเผยแผ่
พระสมชาย ฐานวุฑโฒ, (๒๕๔๒, หน้า ๑๒๕). พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (๒๕๒๗, หน้า ๑๕๐). ธีรวิศ บำเพ็ญบุญบารมี, (๒๕๕๐, หน้า ๕๓). พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตญาณโณ), (๒๕๔๐, หน้า ๑๕). พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (๒๕๔๘, หน้า ๑๗). พระครูวิจิตรธรรมโกศล, (๒๕๒๗, หน้า ๑๒๖ – ๑๓๐). พระมหาณัด อุดจจารี และพระปลัดอาพล สุธีโร, (๒๕๔๓, หน้า ๓๔).	๑. การแบ่งกลุ่มเป้าหมายของการเผยแผ่ คือผู้ฟังหรือผู้รับสาร คือการเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน และการเผยแผ่แก่คนทั่วไปที่ยังไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา ๒. การเผยแผ่ศาสนธรรมในปัจจุบันมีหลายวิธี ได้แก่ การเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐาน และการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะ ๓. หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบัน ได้ให้ความสำคัญต่อศาสนทายาท คือพระภิกษุสงฆ์ผู้ออกเผยแผ่ธรรม และต้องพึงพาอาศัยอุบาสก อุบาสิกา ในการสนับสนุน ๔. ในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ทางสังคม จารีต ประเพณีในแต่ละท้องถิ่น ๕. นักเผยแผ่ที่ดี ต้องมีความแม่นยำในหลักของพระพุทธศาสนา มีทั้งภูมิธรรม ภูมิปัญญา

๑.๖.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสอดคล้อง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย

พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น” ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ซึ่งเป็นปัจจัยภายในวิทยาเขตขอนแก่น ในด้านบุคลากรที่มีความสามารถในการผลิตสื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนายังมีปริมาณน้อยและขาดประสบการณ์ดำเนินงานในเชิงรุก เพื่อพัฒนาทักษะเพิ่มเติมในการพัฒนางานของตน ภูมิทัศน์ยังต้องมีการปรับปรุงให้มีจุดเด่นด้านพระพุทธศาสนาและการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศยังไม่ทันสมัย รูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้ปฏิบัติตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยเพื่อสร้างเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศ ในการขับเคลื่อนมียุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนทั้งเชิงรับเชิงรุกและเชิงพัฒนา โดยคำนึงถึงความสำคัญในด้านการพัฒนาองค์กร มีแผนงาน มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกอย่างมีคุณภาพที่หวังผลให้ประชาชนมีความรู้เข้าใจหลักพุทธธรรมและสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข และรูปแบบในการสร้างเครือข่าย ได้เน้นการสร้างเครือข่ายใน ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มเครือข่ายสถาบันศึกษาและประชาชนทั่วไป กลุ่มเครือข่ายองค์กร หน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน โดยมีสำนักงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงาน มีกระบวนการเชื้อเชิญหน่วยงานและบุคคลภายนอกเข้าร่วมโครงการด้านพระพุทธศาสนาที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้น เช่น โครงการพระไตรปิฎกศึกษาสำหรับประชาชน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โครงการไตรสิกขาพัฒนาชาวพุทธต้นแบบ เป็นต้น ทำให้เกิดเครือข่ายในระดับต่างๆ โดยบูรณาการกับโครงการต่างๆ ในมหาวิทยาลัย มีอีกกลุ่มที่มีความสำคัญในการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ กลุ่มเครือข่ายคณะสงฆ์ ทั้งเครือข่ายภายในประเทศมี ๓ ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ระดับภาค และระดับประเทศ เครือข่ายต่างประเทศในภูมิภาคอินโดจีน โดยการสร้างศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาในแถบภูมิภาคนี้^{๖๒}

ธีรศานต์ สหัสสพาศน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์สู่ความสำเร็จของธุรกิจ แจ็กแม้ง กว๊านเตี๋ยวเนื่อตันตำรับเพชรบุรี” ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการปฏิบัติ

^{๖๒} พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, “รูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๕.

ในการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์สู่ความสำเร็จของธุรกิจ แจ็กแม้ง ก่วยเตี่ยวเนือตันตำรับเพชรบุรี มีทั้งสิ้น ๓ แนวทาง ได้แก่ มีกระบวนการในการคิดและวางแผนงานการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่มีรูปแบบที่ชัดเจน ทำการสื่อสารการตลาดออนไลน์แบบครบวงจรเพื่อรักษาลูกค้า ทำการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี ซึ่งส่งผลให้เกิดการบอกต่อในเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยส่งผลให้ธุรกิจประสบความสำเร็จในด้านยอดขาย จำนวนลูกค้าที่มีขึ้นและความสัมพันธ์อันดีกับลูกค้า ปัญหาและอุปสรรคในการนำเครือข่ายสังคมออนไลน์มาใช้ที่เกิดขึ้น ได้แก่ การเข้าถึงเครือข่ายสังคมออนไลน์ของลูกค้าในท้องที่จังหวัดเพชรบุรีอยู่ในปริมาณที่น้อย บุคลากรที่มีหน้าที่ในการดูแลเครือข่ายสังคมออนไลน์มีเพียงเจ้าของกิจการเพียงผู้เดียว ซึ่งข้อเสนอแนะ จากการศึกษา ในการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์สู่ความสำเร็จของธุรกิจ ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการบริการสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาธุรกิจในการบริหารเพื่อสร้างประสบการณ์ร่วมที่ดีกับลูกค้า และเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับลูกค้าเปลี่ยนลูกค้าปกติให้เป็นลูกค้าขาประจำ และสามารถขยายฐานรายได้เฉลี่ยให้มีอัตราเพิ่มมากขึ้นได้ด้วยวิธีการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์^{๖๓}

กัญญาภัก พูลสวัสดิ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัญหาการปฏิบัติงานของเครือข่ายประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑” ผลการศึกษาพบว่า ๑) ปัญหาการปฏิบัติงานของเครือข่ายประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการจัดหาทรัพยากร ได้แก่วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารกิจกรรมของโรงเรียนหลากหลาย การจัดเสียงตามสาย ประกาศ ข่าวกิจกรรม มีสาระน่าสนใจ และเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลประชาสัมพันธ์ ด้านการประสานงาน ได้แก่ มีการประสานงานนำครูและนักเรียนไปร่วมกิจกรรมกับสื่อมวลชนภายนอก เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และด้านการประเมินผล ได้แก่ มีกล่องหรือตู้รับฟังความคิดเห็นจากครูเกี่ยวกับงานประชาสัมพันธ์ มีการประเมินผลการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ขณะปฏิบัติงานเพื่อทราบความก้าวหน้า ๒) ปัญหาการปฏิบัติงานเครือข่ายประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ จำแนกตามตำแหน่งและขนาดของโรงเรียน โดยภาพรวมและทุกด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ^{๖๔}

^{๖๓} ชีรศานต์ สหัสสพาศน์, “การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์สู่ความสำเร็จของธุรกิจ แจ็กแม้ง ก่วยเตี่ยวเนือตันตำรับเพชรบุรี”, *วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๕๔.

^{๖๔} กัญญาภัก พูลสวัสดิ์, “ปัญหาการปฏิบัติงานของเครือข่ายประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑”, *งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๕๔.

สมบุรณ์ ตันยะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิจัยและพัฒนาโรงเรียนเครือข่ายเพื่อปฏิรูปการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนขนาดเล็ก จังหวัดนครราชสีมา” ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการพัฒนาครูผู้สอนด้านการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย การกำหนดความต้องการจำเป็น การดำเนินการพัฒนาและการนิเทศติดตามผล ในการวิเคราะห์ตนเองร่วมกันของผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนเครือข่ายการวิจัย พบว่า ต้องการพัฒนาความสามารถในการอ่านการเขียน และการคิดของนักเรียน และครูผู้สอนมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาความรู้ความสามารถในการใช้กระบวนการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอน จึงได้ทำการพัฒนาครูผู้สอนโดยใช้การฝึกอบรมนอกสถานที่ทำงานและการพัฒนาขณะทำงาน โดยมีเครือข่ายการเรียนรู้ภายในและภายนอกโรงเรียน และคณะผู้วิจัยนิเทศติดตามผล ให้คำแนะนำทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ^{๖๕}

พนมพร เผ่าเจริญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเครือข่ายการพัฒนาครูด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในชั้นเรียนที่ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้โดยการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดนครสวรรค์” ผลการศึกษาพบว่า สภาพทั่วไปของโรงเรียนขนาดเล็กเป็นโรงเรียนที่อยู่ในชนบท มีสภาพทรุดโทรม เนื่องจากขาดการดูแลรักษา ขาดห้องปฏิบัติการ และสนามกีฬา ขาดครูและงบประมาณสนับสนุน คนในชุมชนมีฐานะยากจน ไม่อาจช่วยเหลือโรงเรียนได้เต็มที่ แต่ก็ยังต้องการให้มีโรงเรียนอยู่ต่อไป ปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้มี ๓ ด้าน คือ ด้านผู้เรียน ด้านครูและด้านสื่อการเรียนการสอน กระบวนการเครือข่ายการพัฒนาครูด้านการจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนที่ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ โดยการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย ขั้นตอนการปฏิบัติ ๒ ขั้นตอน คือ การสร้างทีมงานของโรงเรียน การดำเนินการพัฒนาครูด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในชั้นเรียนที่ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้โดยการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง การจัดประชุมเสนอผลงานของครูทั้งโรงเรียน ประการสำคัญก็คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการนี้มีความพึงพอใจกระบวนการดังกล่าว^{๖๖}

สรุปได้ว่า รูปแบบการสร้างเครือข่าย สามารถสร้างได้จากกลุ่มของสถาบันการศึกษา ประชาชน และหน่วยงานของภาคธุรกิจและภาครัฐ โดยเครือข่ายสังคมออนไลน์ได้มีส่วนทำให้การประกอบธุรกิจสามารถประสบผลสำเร็จได้ ขณะเดียวกัน เครือข่ายการประชาสัมพันธ์จำเป็นต้องมีวัสดุอุปกรณ์ในการสนับสนุนการดำเนินงาน

^{๖๕} สมบุรณ์ ตันยะ, “การวิจัยและพัฒนาโรงเรียนเครือข่ายเพื่อปฏิรูปการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนขนาดเล็ก จังหวัดนครราชสีมา”, งานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ), ๒๕๕๒.

^{๖๖} พนมพร เผ่าเจริญ, “การพัฒนากระบวนการเครือข่ายการพัฒนาครูด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในชั้นเรียนที่ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้โดยการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดนครสวรรค์”, งานวิจัย, (คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์), ๒๕๕๑.

๒) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำสตรี

ทิพย์สุดา ทิพย์ม่อม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทผู้นำสตรี กรณีบ้านหนองน้ำคำ ตำบลบึงทวาย อำเภอดงหลวง จังหวัดสกลนคร” ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่จะสนับสนุนให้บทบาทสตรีเป็นที่ยอมรับได้ประกอบด้วย (๑) ประสบการณ์ ได้แก่ การสร้างโอกาส การมีส่วนร่วมในการทำงาน การมีส่วนร่วมในการบริหารงาน การเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และการทำงานเป็นทีม (๒) บทบาทสตรีด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การยอมรับจากสังคมการหล่อหลอมจากสังคม การสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง การปรับตัวให้เข้ากับสังคมและการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง (๓) บทบาทสตรีด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การสร้างรายได้ และการรวมกลุ่มพัฒนาเศรษฐกิจ (๔) บทบาทสตรีด้านการเมือง ได้แก่ การมีส่วนร่วมทางการเมือง คำนึงทางการเมือง อุดมการณ์ทางการเมือง พัฒนาการทางการเมือง และภาวะผู้นำทางการเมือง แนวทางการส่งเสริมบทบาทผู้นำสตรี ในเขตตำบลบึงทวาย อำเภอดงหลวง จังหวัดสกลนคร ประกอบด้วย การเปิดโอกาสให้สตรีเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เพื่อได้สัมผัสประสบการณ์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับภาวะผู้นำได้ จัดกิจกรรมเพื่อยกย่องการทำงานของกลุ่มสตรี สร้างขวัญและกำลังใจให้สตรีเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ส่งเสริมให้สตรีมีรายได้ การเสริมสร้างอาชีพ การให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ และการส่งเสริมสนับสนุนด้านอาชีพของชุมชน^{๖๗}

วาสนา อุตรระ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำสตรี กรณีศึกษา : องค์การบริหารส่วนตำบลยางท่าแจ้ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” ผลการศึกษาพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดสามอันดับแรกคือ ด้านการใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้ง ด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง และด้านการรวมกลุ่มประโยชน์ส่วนด้านที่น้อยที่สุดคือ การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองคือ อายุและระดับการศึกษา ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยในรูปคะแนนดิบ ๐.๐๒๕ และ ๐.๐๑๘ ตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐานคือ ๐.๔๐๘ และ ๐.๓๔๖ ตามลำดับ^{๖๘}

สมิตรา โจษธรรณสุนธิ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สตรีกับปฏิบัติการความเป็นผู้นำ : กรณีศึกษาผู้นำสตรีจีนคริสต์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” ผลการศึกษาพบว่า สตรีเชื้อสายจีนที่นับถือคริสต์ศาสนาที่ดำรงชีวิตอยู่ในโครงสร้างสังคมปิตาธิปไตยเข้มข้นแบบชาวจีนในสังคมไทยที่เป็นพุทธและบุรุษเป็นใหญ่นั้น บรรดาสตรีผู้นำเหล่านี้ถูกเบียดขับกีดกันด้วยอำนาจสามอย่าง กล่าวคือ อำนาจชาตินิยมศาสนาพุทธ อำนาจชาตินิยมไทย และอำนาจจากโครงสร้างสังคมไทยที่บุรุษ

^{๖๗} ทิพย์สุดา ทิพย์ม่อม, “บทบาทผู้นำสตรี กรณีบ้านหนองน้ำคำ ตำบลบึงทวาย อำเภอดงหลวง จังหวัดสกลนคร”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร), ๒๕๕๗.

^{๖๘} วาสนา อุตรระ, “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำสตรี กรณีศึกษา : องค์การบริหารส่วนตำบลยางท่าแจ้ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม), ๒๕๕๖.

เป็นใหญ่ ความเป็นสตรี ความเป็นจีน และความเป็นคริสต์ จึงเป็นความด้อยอำนาจของผู้นำสตรีเหล่านี้ แต่บรรดาสตรีเชื้อสายจีนเหล่านี้สามารถก้าวข้ามออกมาจากการถูกกีดกัน ชัดขวางสิทธิและครอบงำ และปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ผ่านการสะสมทุนต่างๆ ทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและทุนทางสัญลักษณ์ ในอาณาบริเวณศาสนา เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม จนเกิดเป็นกระบวนการสร้างยุทธศาสตร์ความเป็นผู้นำที่เข้มแข็งอย่างชอบธรรม ทั้งนี้ภายใต้บริบทการดำรงชีวิตของบรรดาผู้นำสตรีเชื้อสายจีนและนับถือศาสนาคริสต์ในสังคมไทยพุทธนั้น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบสังคมปิตาธิปไตยหรือชายเป็นใหญ่ยังคงอยู่ ประสบการณ์ของชีวิต การฝึกฝนกล่อมเกล่า การสะสมทุนในแง่มุมต่างๆ เป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดพลังส่งให้สตรีมีบทบาทในระดับผู้นำทางสังคมได้อย่างมั่นใจ และขยายอาณาบริเวณการเป็นผู้นำที่กว้างขวางขึ้นและกลายเป็นการปฏิบัติการที่เป็นที่ยอมรับในสังคมอย่างชอบธรรม^{๖๙}

สุลิมาศ คำมุง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ผลของผู้นำสตรีทางการบริหารที่ดำรงตำแหน่งปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย” ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุแรงจูงใจที่ทำให้สตรีต้องเข้ามาเป็นปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลประการสำคัญคือ ต้องการความมั่นคงในอาชีพและต้องการแสดงออกให้เห็นภาวะความเป็นผู้นำของสตรีด้วยการใช้ความรู้ความสามารถ บุคลิกลักษณะเฉพาะตัวซึ่งเป็นจุดแข็งบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลได้เทียบเท่ากับบุรุษมีความสำคัญในเชิงบวกกับระดับความสัมพันธ์ผลของผู้นำทางการบริหารที่ดำรงตำแหน่งปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสตรีในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ผลสัมฤทธิ์ในการบริหารงานเกิดจากการบริหารจัดการงานภายในองค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสานงานภายในองค์การและภายนอกองค์การอย่างมีประสิทธิภาพจนเกิดความพึงพอใจและเป็นที่ยอมรับจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทำให้เกิดการพัฒนางานองค์การสู่ความทันสมัยและมีวิสัยทัศน์ที่ดีต่อองค์การ^{๗๐}

ศิรินทร์พร สุรบูรณ์กุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับภาวะผู้นำสตรีในอุตสาหกรรมสื่อและสิ่งพิมพ์” ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารสตรีมีบทบาทในเรื่องพฤติกรรมการสื่อสารต่อผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่ในระดับสูง ค่านิยมองค์กรที่มีลักษณะเป็นหญิงอยู่ในระดับสูง และค่านิยมองค์กรที่มีลักษณะเป็นชายอยู่ในระดับปานกลาง ผู้ใต้บังคับบัญชาในกลุ่ม

^{๖๙} สุมิตรา โงสรณันสนธิ์, “สตรีกับปฏิบัติการความเป็นผู้นำ : กรณีศึกษาผู้นำสตรีจีนคริสต์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๖.

^{๗๐} สุลิมาศ คำมุง, “ความสัมพันธ์ผลของผู้นำสตรีทางการบริหารที่ดำรงตำแหน่งปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง), ๒๕๕๖.

อุตสาหกรรมสื่อและสิ่งพิมพ์ที่มีประสิทธิภาพการทำงานที่แตกต่างกันมีการยอมรับภาวะผู้นำสตรีเชิงการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกัน ส่วนเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ระยะเวลาที่ทำงานในองค์กร ปัจจุบันของผู้ได้บังคับบัญชาไม่มีผลต่อการยอมรับภาวะผู้นำสตรีเชิงการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกัน ปัจจัยด้านพฤติกรรมกรรมการสื่อสารและปัจจัยค่านิยมองค์กรด้านมิติความเป็นหญิงชายมีความสัมพันธ์กับการยอมรับภาวะผู้นำสตรีเชิงการเปลี่ยนแปลง และตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับภาวะผู้นำสตรีเชิงการเปลี่ยนแปลง คือ ตัวแปรผู้บังคับบัญชาในฐานะที่เป็นผู้ส่งสาร ตัวแปรค่านิยมองค์กรที่มีลักษณะเป็นหญิง ตัวแปรผู้บังคับบัญชาในฐานะที่เป็นผู้รับสาร ตัวแปรค่านิยมองค์กรที่มีลักษณะเป็นชาย และตัวแปรลักษณะของช่องทางข่าวสาร^{๗๑}

สรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่จะสนับสนุนให้บทบาทสตรีเป็นที่ยอมรับได้ประกอบด้วย ประสิทธิภาพในการมีส่วนร่วมกับชุมชน ทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมือง ซึ่งการฝึกฝนกล่อมเกล่า การสะสมทุนในแง่มุมต่างๆ จะเป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดพลังส่งให้สตรีมีบทบาทในระดับผู้นำทางสังคมได้อย่างมั่นใจ และกลายเป็นการปฏิบัติการที่เป็นที่ยอมรับในสังคมอย่างชอบธรรม ขณะเดียวกัน บุคลิกภาพด้านความรู้ความสามารถของผู้นำสตรีมีส่วนสำคัญต่อการบริหารองค์กร อันนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กร

๓) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงต่อพุทธศาสนา

พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธิธาดาโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ในยุคสถานการณ์ปัจจุบันนี้ มีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนาการ บริหาร/การปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการบริหาร/การปกครองวัดมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อน การบริหารจัดการวัดขององค์กรคณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีประเด็นสำคัญ ๗ ประการ ได้แก่ ด้านระบบและรูปแบบในการบริหารจัดการวัด ปัญหาด้านผู้นำในการบริหารจัดการวัด ด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัด ด้านงบประมาณในการบริหารจัดการวัด ด้านเทคโนโลยีและอุปกรณ์ในการบริหารจัดการวัด ด้านสภาพแวดล้อมโบราณวัตถุ/พุทธศิลป์/อาคารสถานที่/ภูมิทัศน์ธรรมชาติ และปัญหาความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานของรัฐ อันเป็นปัญหาที่สำคัญสำหรับวัดและคณะสงฆ์ในภาค ๑๕ และการบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือ ๑) ด้านการปกครอง ๒) ด้านการศาสนศึกษา ๓) ด้านการเผยแผ่ ๔) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๕) ด้านการสาธารณูปการ และ ๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ แบบ 5M ได้แก่ (๑) บุคคล (M1 : Man) (๒) เงิน (M2 : Money) (๓) วัสดุอุปกรณ์ (M3 :

^{๗๑} ศิริจันทร์พร สุรบุรณกุล, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับภาวะผู้นำสตรีในอุตสาหกรรมสื่อและสิ่งพิมพ์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๕๕.

materials) (๔) การจัดการ (M4 : management) และ (๕) คุณธรรม (M5 : Moral) เป็นการบริหารจัดการวัดที่เหมาะสมต้งามมีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ^{๗๒}

พระครูมงคลคีลวัตร (ทองอินทร์ มงคลโก/ก่อผล) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบเรื่อง: บทบาทการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาของพระเจ้าบรมโกศกับพระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต้” ผลการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนาในยุคของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก ทรงส่งพระสงฆ์ไปสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา มีการสร้างวัดพระพุทธรูปพระเจดีย์และวิหารเป็นจำนวนมาก รัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศส่งเสริมให้การบวชเรียนกลายเป็นประเพณีสำคัญและถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดผู้ที่จะเป็นขุนนางมียศบรรดาศักดิ์ต้องเป็นผู้ได้รับการอุปสมบทมาเรียบร้อยเสียก่อน และได้ส่งคณะสงฆ์ไปช่วยฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในลังกา ประกอบด้วยพระราชคณะสองรูปคือ พระอุบาลี และพระอริยมุนี พร้อมคณะสงฆ์อีก ๑๒ รูป เสด็จสวรรคต เมื่อปี พุทธศักราช ๒๓๐๑ พระชนมายุได้ ๗๗ พรรษา ครองราชย์ได้ ๒๖ ปี บทบาทในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาของพระจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้พบว่า พระจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้ ในฐานะองค์พระประมุขของประเทศ เป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีพระราชภารกิจต้องทรงปฏิบัติมาก เพราะพระองค์ทรงเป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ของประเทศ เป็นแบบอย่างของทวยราษฎร์ และทรงได้รับการยกย่องว่าเป็นนักปกครองที่เก่งที่สุดในประวัติศาสตร์จีน ทรงเป็นพุทธมามกาอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงในแผ่นดินจีนจนถึงปัจจุบัน กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติในทุกๆ ด้านและทุกๆ มิติ ผลการเปรียบเทียบ สรุปได้ ๔ ประเด็น คือ การเข้าสู่อาณาจักรของพระพุทธศาสนาพบว่า ราชอาณาจักรไทย มี ๓ ยุค ส่วนราชอาณาจักรจีนก่อนจะเป็นสาธารณรัฐไม่สามารถกำหนดได้ ผู้นำเข้ามาเผยแผ่พบว่าเป็นพระสงฆ์เหมือนกัน ระยะเวลาพบว่า ราชอาณาจักรไทย ๗๐๐ กว่าปี จีน ๒๐๐๐ กว่าปี นิการาชอาณาจักรไทย ๒ นิการาช จีน นิการาชเดียว ผู้อุปถัมภ์และคุ้มครอง พบว่า พระมหากษัตริย์ สำหรับจีนโบราณก็เป็นพระมหากษัตริย์ การทำลายล้างพระพุทธศาสนา ราชอาณาจักรไทยไม่เคยเกิดขึ้นจีนโบราณเกิดขึ้นมากกว่า ๓ ครั้ง โดยการต่อต้านจากลัทธิศาสนาเดิม สำหรับการเผยแผ่นั้นพบว่าได้รับการสนับสนุนจากพระมหากษัตริย์ทั้งสอง ราชอาณาจักร^{๗๓}

^{๗๒} พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธิจาโร), “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๘.

^{๗๓} พระครูมงคลคีลวัตร (ทองอินทร์ มงคลโก/ก่อผล), “การศึกษาเปรียบเทียบเรื่อง: บทบาทการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาของพระเจ้าบรมโกศกับพระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต้”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๙.

พระเทิดศักดิ์ สดุดินธโร (ศรีวิรัตน์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ผลการศึกษาพบว่า สภาพการณ์ของพระพุทธศาสนา ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จะขึ้นครองราชย์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงให้ความสำคัญต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ในด้านคัมภีร์พระพุทธศาสนา การศึกษาของคณะสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์วัด เพื่อให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคง

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ พระพุทธศาสนาพระองค์ทรงทำนุบำรุงหลายด้าน (๑) ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับอักษรสยาม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากการจารลงบนใบลาน มาเป็นการพิมพ์ลงบนกระดาษ อีกทั้งยังจัดทำหนังสือในทางพระพุทธศาสนาขึ้นอีกหลายเล่ม (๒) ทรงส่งเสริมการศึกษาของพระสงฆ์ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยมหาลงกรณ์ราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และทรงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสปรับปรุงหลักสูตรการเรียนพระปริยัติธรรม (๓) ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) (๔) ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทรงพระราชทานพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์ไปยังวัดในประเทศและมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ (๕) ในด้านการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ ทรงสร้างวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เป็นต้น และทรงปฏิสังขรณ์วัดทั่วประเทศ ผลจากการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทำให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาพระปริยัติธรรมเพิ่มขึ้น และได้ศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง ประชาชนได้ศึกษาคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแพร่หลาย ได้มีมหาเถรสมาคมเกิดขึ้น ส่งผลให้การปกครองคณะสงฆ์เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั่วประเทศ และพระพุทธศาสนาเผยแผ่ทั้งในและต่างประเทศ และสืบทอดมาถึงปัจจุบัน^{๗๔}

พระครูสิงห์แก้ว วชิรธมโม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน” ผลการศึกษาพบว่า ด้านบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา คือ การอุปถัมภ์พระสงฆ์มากที่สุด เช่น การถวายภัตตาหารเป็นประจำ สิ่งของอุปโภค อัฐบริวาร ยารักษาโรค และสร้างเสนาสนะสถาน ด้านการชักชวนคนเข้าวัดอยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวันสำคัญๆ เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา เป็นต้น และประเพณีท้องถิ่นต่างๆ เช่น ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น รองลงมาได้แก่การจัดบรรยายธรรมะมีวัดเป็นศูนย์กลาง โดยร่วมกับพระสงฆ์ เช่น จัดอบรมธรรมะวันอาทิตย์ และการประชาสัมพันธ์ในวันสำคัญต่างๆ

^{๗๔} พระเทิดศักดิ์ สดุดินธโร (ศรีวิรัตน์), “การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๘.

ด้านสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า อยู่ในระดับน้อย เช่น การจัดทำ CD ธรรมะ การเทศน์ทางสถานวิทยุกระจายเสียงชุมชน การเขียนบทความทางหนังสือพิมพ์ และการแสดงปาฐกถาธรรมในสถานที่ราชการ สถานศึกษาหรือหน่วยงานต่างๆ และด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา พบว่า อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการทํานุบำรุงศาสนาอย่างมีเหตุผล รองลงมา คือ การปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และการศึกษาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้เข้าใจอย่างถูกต้องแท้จริง^{๗๕}

โชติ บดีรัฐ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาพบว่า ในการบริหารคน มีการสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำบุคลากรทางพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพ ในการบริหารภาระงาน มีการออกกฎระเบียบในการปกครองคณะสงฆ์ และกำหนดโทษผู้ที่ละเมิดกฎระเบียบที่วางไว้ และในการบริหารองค์กร มีการทำงานเป็นทีม สำหรับประสิทธิผลการบริหารงานใน ๓ ด้าน พบว่า ในการบริหารคน มีการดำเนินไปอย่างรวดเร็วสนองต่องานที่มอบหมายให้ทำ โดยใช้คนตรงกับความรู้และความสามารถ ในการบริหารภาระงาน มุ่งบริหารอย่างประหยัด คุ่มค่าและสนองต่อความต้องการของผู้มาติดต่อ และในการบริหารองค์กร ได้เน้นในเรื่องสร้างศรัทธาเข้าวัดและปฏิบัติธรรมมากขึ้น และศักยภาพการบริหารงานพบว่า ในการบริหารคน มีการนำจุดเด่นของบุคลากรมาใช้ในการบริหารงาน และแก้ปัญหาจุดด้อยของบุคลากร ในการบริหารภาระงาน มีการประยุกต์เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการบริหารงาน และในการบริหารองค์กร มีการจัดทำแผนงานหรือโครงการเพื่อพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง สำหรับแนวทางการพัฒนาการบริหารคน การบริหารภาระงาน และการบริหารองค์กร ใน ๓ ด้าน มีข้อเสนอแนะดังนี้ ควรมีวิธีการพัฒนาคนให้เก่ง มีความรู้ความสามารถให้มีความรู้ความเข้าใจหลักพระศาสนาที่ถูกต้อง โดยวิธีการส่งเสริมให้พระสังฆาธิการมีการศึกษาและพัฒนาภาวะผู้นำ มีการพัฒนาสมรรถนะภาระงานด้านการบริหาร โดยอบรมให้พระสังฆาธิการให้เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาจิตใจ จริยธรรมคุณธรรมและให้มีความรู้และทักษะในเรื่องการป้องกันไม่ให้พุทธศาสนิกชนเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา และตั้งมั่นความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนต่อไป^{๗๖}

^{๗๕} พระครูสิงห์แก้ว วชิรธมโม, “บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๘.

^{๗๖} โชติ บดีรัฐ, “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์), ๒๕๕๕.

สรุปได้ว่า ความมั่นคงของพุทธศาสนานั้น สามารถเสริมสร้างได้จากการบริหารจัดการวัดที่เหมาะสม ดึงงมและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ และพระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้รับการทะนุบำรุงจากพระมหากษัตริย์ไทยในทุกยุคทุกสมัย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการสืบทอดงานด้านพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนจวบจนปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาจะยังมั่นคงสืบต่อไปได้นั้น จะต้องได้รับการสนับสนุนจากพุทธบริษัท ๔ ผู้ซึ่งมีการประพฤติปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ และเข้าใจในหลักของพระพุทธศาสนา

ตารางที่ ๑.๖ สรุปงานการสังเคราะห์การวิจัย

ลำดับ ที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
๑	รูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น	พระครูสุวิธานพัฒน์ บัณฑิต (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	๒๕๕๕	คุณภาพ	บุคลากรที่สามารถผลิตสื่อมีน้อย เทคโนโลยีไม่ทันสมัย รูปแบบการสร้างเครือข่ายเป็นไปตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย ใช้ยุทธศาสตร์ทั้งเชิงรับและเชิงรุกโดยเน้นเครือข่ายสถาบันศึกษาประชาชนทั่วไป และกลุ่มเครือข่ายองค์กร
๒	การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์สู่ความสำเร็จของธุรกิจ แจกเม้งกล้วยเดี่ยวเนื้อตันตำรับเพชรบุรี	ธีรศานต์ สหัสสพาศน์ (มหาวิทยาลัยศิลปากร)	๒๕๕๔	คุณภาพ	๑. รูปแบบที่ชัดเจน ๒. ทำการสื่อสารการตลาดออนไลน์แบบครบวงจร ๓. ทำการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี
๓	ปัญหาการปฏิบัติงานของเครือข่ายประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑	กัญญาภัค พูลสวัสดิ์ (มหาวิทยาลัยบูรพา)	๒๕๕๔	ปริมาณ/ คุณภาพ	โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ปัญหาการปฏิบัติงานเครือข่ายประชาสัมพันธ์จำแนกตามตำแหน่งและขนาดของโรงเรียน โดยภาพรวมและทุกด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ
๔	การวิจัยและพัฒนาโรงเรียนเครือข่ายเพื่อปฏิรูปการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนขนาดเล็ก จังหวัดนครราชสีมา	สมบูรณ์ ต้นยะ (มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา)	๒๕๕๒	คุณภาพ	ต้องการพัฒนาความสามารถในการอ่านการเขียน และการคิดของนักเรียน และครูผู้สอนมีความต้องการในการพัฒนาความรู้ความสามารถในการใช้กระบวนการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอน

ลำดับ ที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
๕	การพัฒนากระบวนการเครือข่าย การพัฒนาครูด้านการจัด สิ่งแวดล้อมในชั้นเรียนที่ช่วยให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้โดยการ สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองสำหรับ โรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัด นครสวรรค์	พนมพร เผ่าเจริญ (มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครสวรรค์)	๒๕๕๑	คุณภาพ	การพัฒนาครูด้านการจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียน ประกอบด้วย ขั้นตอนการปฏิบัติ ๒ ขั้นตอน คือ การสร้างทีมงานของโรงเรียน และการดำเนินการพัฒนาครูด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในชั้น เรียน
๖	บทบาทผู้นำสตรี กรณีบ้านหนอง น้ำคำ ตำบลบึงทวาย อำเภอ เต่างอย จังหวัดสกลนคร	ทิพย์สุดา ทิพม่อม (มหาวิทยาลัยราชภัฏ สกลนคร)	๒๕๕๗	คุณภาพ	พบว่า ปัจจัยสำคัญที่จะสนับสนุนให้บทบาทสตรีเป็นที่ยอมรับได้ ประกอบด้วย ประสพการณ์ บทบาทสตรีด้านสังคมและ วัฒนธรรม บทบาทสตรีด้านเศรษฐกิจ บทบาทสตรีด้านการเมือง
๗	ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ทางการเมืองของผู้นำสตรี กรณีศึกษา : องค์การบริหารส่วน ตำบลยางท่าแจ้ง อำเภอโกสุม พิสัย จังหวัดมหาสารคาม	วาสนา อุดระ (มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม)	๒๕๕๖	ปริมาณ/ คุณภาพ	โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดสามอันดับ แรกคือ ด้านการไปใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้ง ด้านการติดตาม ข่าวสารทางการเมือง และด้านการรวมกลุ่มประโยชน์ ส่วนด้านที่ น้อยที่สุดคือ การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง
๘	สตรีกับปฏิบัติการความเป็นผู้นำ : กรณีศึกษาผู้นำสตรีจีนคริสต์	สุมิตรา โจสรณ์นุสนธิ์ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)	๒๕๕๖	คุณภาพ	ภายใต้บริบทการดำรงชีวิตของบรรดาผู้นำสตรีเชื้อสายจีนและ นับถือศาสนาคริสต์ในสังคมไทยพุทธนั้น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

ลำดับ ที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
	อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัด ราชบุรี				แบบสังคมปิตาธิปไตยหรือชายเป็นใหญ่ยังคงอยู่ ประสบการณ์ ของชีวิต การฝึกฝนกล่อมเกลာ การสะสมทุนในแง่มุมต่างๆ เป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดพลังส่งให้สตรีมีบทบาทในระดับผู้นำทาง สังคมได้อย่างมั่นใจ และขยายอาณาบริเวณการเป็นผู้นำที่ กว้างขวางขึ้นและกลายเป็นการปฏิบัติการที่เป็นที่ยอมรับใน สังคมอย่างชอบธรรม
๙	ความสัมพันธ์ของผู้นำสตรี ทางการบริหารที่ดำรงตำแหน่ง ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลใน เขตภาคเหนือตอนล่างของ ประเทศไทย	สุลีมาศ คำมุง (มหาวิทยาลัยรามคำแหง)	๒๕๕๖	คุณภาพ	ผลสัมฤทธิ์ในการบริหารงานเกิดจากการบริหารจัดการงานภายใน องค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสานงานภายในองค์การและ ภายนอกองค์การอย่างมีประสิทธิภาพจนเกิดความพึงพอใจและ เป็นที่ยอมรับจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทำให้ เกิดการพัฒนางานองค์การสู่ความทันสมัยและมีวิสัยทัศน์ที่ดีต่อ องค์การ
๑๐	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับ ภาวะผู้นำสตรีในอุตสาหกรรมสื่อ และสิ่งพิมพ์	ศิริรินทร์พร สุรบุรณ์กุล (มหาวิทยาลัยมหิดล)	๒๕๕๕	ปริมาณ/ คุณภาพ	ผู้บริหารสตรีมีบทบาทในเรื่องพฤติกรรมสื่อสารต่อ ผู้ได้บังคับบัญชาอยู่ในระดับสูง ค่านิยมองค์กรที่มีลักษณะเป็น หญิงอยู่ในระดับสูง และค่านิยมองค์กรที่มีลักษณะเป็นชายอยู่ใน ระดับปานกลาง

ลำดับ ที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
๑๑	การบริหารจัดการวัดเพื่อความ มั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา	พระครูวิสุทธาจารย์นันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	๒๕๕๘	คุณภาพ	การบริหารจัดการวัดขององค์กรคณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีประเด็น สำคัญ ๗ ประการ ได้แก่ (๑) ด้านระบบและรูปแบบในการ บริหารจัดการวัด ปัญหา (๒) ด้านผู้นำในการบริหารจัดการวัด (๓) ด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัด (๔) ด้าน งบประมาณในการบริหารจัดการวัด (๕) ด้านเทคโนโลยีและ อุปกรณ์ในการบริหารจัดการวัด (๖) ด้านสภาพแวดล้อม โบราณวัตถุ/พุทธศิลป์/อาคารสถานที่/ภูมิทัศน์ธรรมชาติ (๗) ปัญหาความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานของรัฐ
๑๒	การศึกษาเปรียบเทียบเรื่อง: บทบาทการอุปถัมภ์และคุ้มครอง พระพุทธศาสนาของพระเจ้าบรม โกศกับพระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต้	พระครูมงคลคีลวัตร (ทองอินทร์ มงคลโก/ ก่อผล) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	๒๕๕๙	คุณภาพ	สรุปผลการเปรียบเทียบ (๑) การเข้าสู่อาณาจักรของพระพุทธศาสนา พบว่า ราชอาณาจักรไทย มี ๓ ยุค ส่วนราชอาณาจักรจีนก่อนจะ เป็นสาธารณรัฐไม่สามารถกำหนดได้ (๒) ผู้นำเข้ามาเผยแผ่พบว่า เป็นพระสงฆ์เหมือนกัน (๓) ระยะเวลา พบว่า ราชอาณาจักรไทย ๗๐๐ กว่าปี จีน ๒๐๐๐ กว่าปี (๔) นิการาชอาณาจักรไทย ๒ นิการ จีน นิการเดียว (๕) ผู้อุปถัมภ์และคุ้มครอง พบว่า พระมหากษัตริย์ สำหรับจีนโบราณก็เป็นพระมหากษัตริย์ (๖) การทำลายล้างพระพุทธศาสนา ราชอาณาจักรไทยไม่เคยเกิดขึ้น จีนโบราณเกิดขึ้นมากกว่า ๓ ครั้ง โดยการต่อต้านจากลัทธิ

ลำดับ ที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
					ศาสนาเดิม (๗) สำหรับการเผยแพร่ที่พบว่าการได้รับการสนับสนุนจากพระมหากษัตริย์ทั้งสองราชอาณาจักร
๑๓	การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	พระเทิดศักดิ์ สดุดินธโร (ศรีวิรัตน์) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	๒๕๕๘	คุณภาพ	(๑) จัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับอักษรสยาม (๒) ทรงส่งเสริมการศึกษาของพระสงฆ์ (๓) ให้มีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) (๔) ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทรงพระราชทานพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์ไปยังวัดในประเทศและมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ (๕) ทรงปฏิสังขรณ์วัดทั่วประเทศ
๑๔	บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน	พระครูสิงห์แก้ว วชิรธมโม (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	๒๕๕๘	ปริมาณ/ คุณภาพ	การอุปถัมภ์พระสงฆ์มากที่สุด ด้านการชักชวนคนเข้าวัดอยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่การจัดบรรยายธรรมะมีวัดเป็นศูนย์กลาง โดยร่วมกับพระสงฆ์ ด้านสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า อยู่ในระดับน้อย
๑๕	การบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา	โชติ บดีรัฐ (มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์)	๒๕๕๕	คุณภาพ	ในการบริหารคน มีการสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำบุคลากรทางพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพ ในการบริหารภาระงาน มีการออกกฎระเบียบในการปกครองคณะสงฆ์ และในการบริหารองค์กร มีการทำงานเป็นทีม

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ๕ ประเด็น ดังนี้

๑.๗.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกใช้การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เนื่องมาจากการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษามุ่งไปที่การสัมภาษณ์มุมมองของผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีประสบการณ์จริง

๑.๗.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักสำคัญ (key Informant) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ จำนวน ๑๖ รูป/คน ประกอบด้วย ๔ กลุ่ม

กลุ่มที่ ๑ พระเถระชั้นปกครอง จำนวน ๓ รูป ได้แก่

๑) พระเทพรัตนนายก (จรัส ทตฺตสิริ) เจ้าคณะจังหวัดลำพูน

๒) พระครูสิริสุตานุยุต,ดร. (สมาน จนฺทสิริ) รองเจ้าคณะอำเภอเมืองลำพูน/ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

๓) พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ รองเจ้าคณะอำเภอเมืองลำพูน/รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

กลุ่มที่ ๒ หัวหน้าส่วนงานรับผิดชอบพระพุทธศาสนา จำนวน ๑ คน

๑) นายประพันธ์ คำจ้อย ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา

กลุ่มที่ ๓ นักวิชาการทางศาสนา จำนวน ๓ คน

๑) ดร.ไพรินทร์ ณ วันนา นักวิชาการทางศาสนา/ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

๒) ดร.ปรกรณ์ มหากันธา นักวิชาการทางศาสนา/อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

๓) นายถวิล ทาน้อย นักวิชาการทางศาสนา/ปลัดเทศบาลตำบลป่าซาง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

กลุ่มที่ ๔ ผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน จำนวน ๙ คน

๑) นางนิชาดา สุริยะเจริญ	ปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน
๒) นางสาวสุทิตี สุริยกุล ณ อยุธยา	รองนายกเทศมนตรีเมืองลำพูน
๓) นางสุพัตรา จันทรศิริ	รองปลัดเทศบาลตำบลป่าซาง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
๔) นางกรรณา จันทรเสนา	ประธานสภาเทศบาลตำบลหนองล่อง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน
๕) นางวาสนา สรณคมน์	หัวหน้าสำนักปลัด เทศบาลตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน
๖) นางสาวรุ่ง มะโนกิจ	นายกเทศมนตรีตำบลประตูปา อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
๗) นางปาลิดา ธนาตย์ชโยดม	หัวหน้าฝ่ายอำนวยการเทศบาลตำบลบ้านธิ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
๘) นางจิรพรรณ เจนพนัสสัก	สมาชิกสภาเทศบาลตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
๙) นางศรีมาย ยาแปง	สมาชิกสภาเทศบาลตำบลทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน

๑.๗.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

๑) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑.๑) ศึกษาการสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน จากแนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

๑.๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๑.๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๑.๔) สร้างเครื่องมือ

๑.๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขจนแล้วเสร็จ

๑.๖)นำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

๒) ลักษณะของเครื่องมือ

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้ศึกษาพัฒนาขึ้นตามกรอบของการสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน เพื่อใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ สัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

ตอนที่ ๓ สัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

ตอนที่ ๔ สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

๓) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

๓.๑)ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๓.๒)นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์เป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการวิจัย

๑.๗.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ทั้งนี้ ข้อมูลที่จัดเก็บรวบรวมในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ประกอบด้วย

๑) ข้อมูลปฐมภูมิ (Secondary Data) คือ การเก็บข้อมูลเอกสาร (Documentary) โดยการศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎก และเก็บข้อมูลภาคสนามหรือจากพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัย ซึ่งเป็นข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ เป็นข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ทั้งนี้ เพราะการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและทำการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสนทนาด้วยเครื่องบันทึกเสียง ทั้งนี้ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ ๑-๒ ชั่วโมง

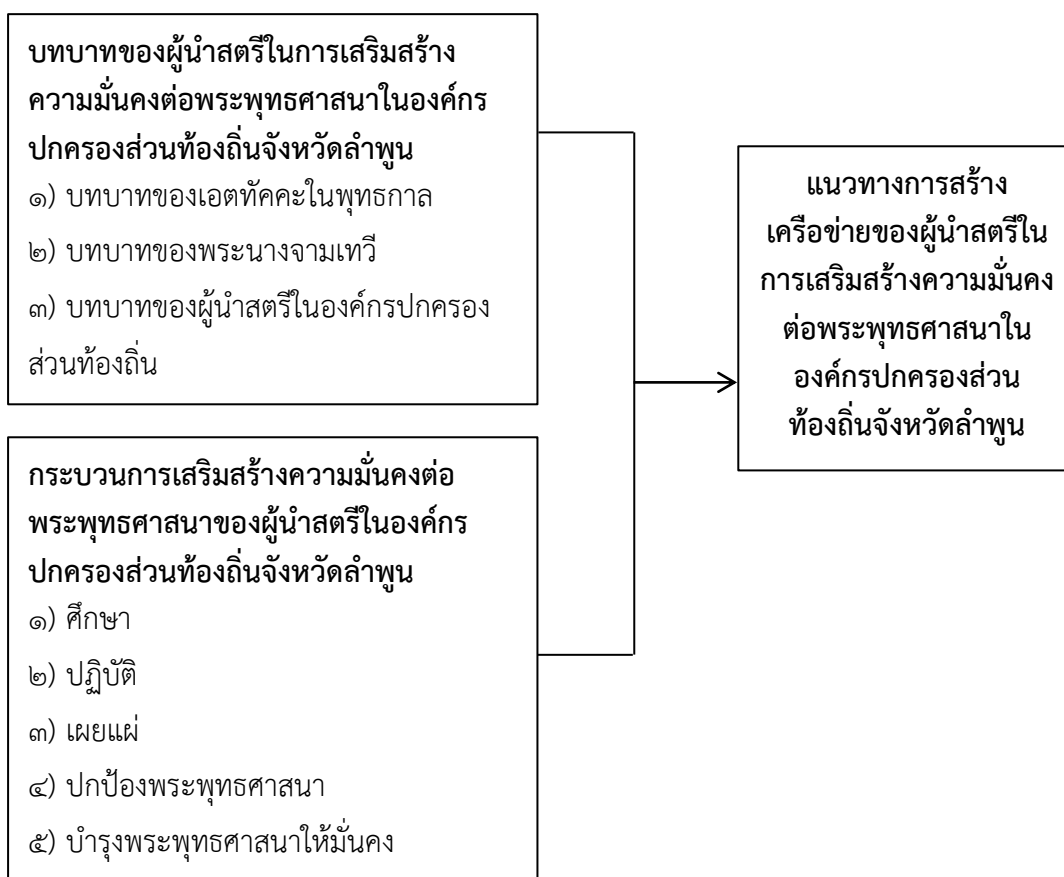
๒) ข้อมูลทุติยภูมิ (Primary Data) คือ การเก็บรวบรวมเอกสารงานวิจัยต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย เอกสารทางวิชาการ รายงานวิจัย บทความวารสาร วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องอันจะทราบถึงการสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

๑.๗.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะทำการจัดกลุ่มข้อมูล (Data Grouping) ตามสาระสำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์ จากนั้นจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis Technique) แล้วนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ ๑.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๙.๑ ทำให้ทราบบทบาทของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา
ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

๑.๙.๒ ทำให้ทราบกระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาของผู้นำสตรี
ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

๑.๙.๓ ทำให้ทราบแนวทางการสร้างเครือข่ายของผู้นำสตรีในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อ
พระพุทธศาสนาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

๑.๙.๔ ได้องค์ความรู้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา
ของผู้นำสตรีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน